

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ ТА ОБЛІКУ
КАФЕДРА ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

ХОМИН ОКСАНА МИХАЙЛІВНА

**Облік і контроль дебіторської та кредиторської
заборгованості бюджетних установ
(на матеріалах ПК «Березіль»)**

спеціальність облік і оподаткування
освітньо-професійної (наукова) програма «Інформаційні технології обліку,
оподаткування та контролю в державному секторі економіки»

випускна кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

*Виконала студентка
групи ОДСм-21
Хомин Оксана Михайлівна*

Підпис

Науковий керівник:
*к.е.н. доцент
Яцишин С.Р.*

підпис

ТЕРНОПІЛЬ 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ І КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ.....	7
1.1. Економічна сутність дебіторської та кредиторської заборгованості	7
1.2. Класифікація заборгованості згідно національних стандартів.....	13
Висновки до розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ Й КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ.....	25
2.1. Організація обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами у ПК «Березіль».....	25
2.2. Особливості обліку дебіторської та кредиторської заборгованості в установі ПК «Березіль».....	36
2.3. Напрями удосконалення обліку розрахунків з дебіторами і кредиторами в умовах комп'ютерних технологій.....	47
Висновки до розділу 2.....	55
РОЗДІЛ 3. КОНТРОЛЬ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ В УСТАНОВІ ПК «БЕРЕЗІЛЬ».....	56
3.1. Контроль дебіторської заборгованості у ПК «Березіль».....	56
3.2. Контроль кредиторської заборгованості у ПК «Березіль».....	64
3.3. Напрями удосконалення контролю за операціями з дебіторської та кредиторської заборгованості бюджетних установ.....	67
Висновки до розділу 3.....	74
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78

ВСТУП

Актуальність дослідження. В сучасних розвинених ринкових відносинах особливу увагу приділяється поняттям заборгованостей. Головна проблема в даних умовах господарювання є несвоєчасне та неповне виконання суб'єктами своїх зобов'язань, сторони порушують договірні домовленості, в основному, це терміни оплати та доставки товарів, робіт, послуг. Фінансово-господарська діяльність бюджетної установи є основою розрахункових операцій, внаслідок яких, виникає дебіторська, а з другої сторони – кредиторська заборгованість, що, негативно впливає на діяльність бюджетної установи. Тому, суб'єктам необхідно здійснювати ефективне управління заборгованістю, сприяти постійному їх зменшенню та не виникненню простроченої заборгованості.

В умовах сьогодення одним з найбільш складних і спірних питань українського обліку може належати облік дебіторської заборгованості, що пов'язано із загостренням проблем не платежів. Господарюючі суб'єкти передусім вирішують власні проблеми замість виконання фінансових платіжних зобов'язань перед партнерами.

На нинішній день, особливо назрілим є вивчення обліку та здійснення аналізу і контролю заборгованості з метою задоволення максимальних гарантій для користувачів фінансової звітності щодо достовірності, реальності, повноти і законності наведеної інформації. Варто зазначити, що на даний час саме облік дебіторської та кредиторської заборгованості суб'єктів державного сектору має суттєву специфіку, яка пов'язана з мінливістю законодавства, процедурами публічних закупівель, специфікою відображення розрахункових операцій, їх реєстрацією. Відсутність належно організованої системи обліку та контролю розрахункових операцій суб'єктів державного сектору ускладнює платіжну кризу, приводить до несвоєчасної оплати зобов'язань. Тому бюджетні установи шукають необхідні шляхи для оптимального управління дебіторською та кредиторською заборгованістю. Важливу роль в цьому процесі відграє система обліку й контролю як інформаційні джерела прийняття рішень з питань

оптимізації. Зважаючи на це, обрана тема дослідження актуальна й затребувана на практиці.

Питання удосконалення методики та організації обліку дебіторської та кредиторської заборгованості установ державного сектору перебувають у колі наукових інтересів та висвітлені у наукових публікаціях українських і зарубіжних вчених, зокрема, таких як П.Й Атамас, І.Д. Бенько, Ф.Ф. Бутинець, Р.Т. Джога, С.В. Свірко, С.В.Сисюк, В.В. Сопко, Н.І. Сушко, Н.М. Хорунжак, О.О. Чечуліна. В науковій та навчальній літературі питанням обліку й контролю дебіторської і кредиторської заборгованості приділяється багато уваги. Це пов'язано з їх вагомістю в діяльності бюджетних установ. Попри це є ще можливості й шляхи оптимізації витрачання бюджетних коштів саме через удосконалення управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, а також наявні невирішені проблеми в їх обліку та контролі.

Дебіторська й кредиторська заборгованість є природним фактором бухгалтерського балансу бюджетної установи та окреслює фінансовий стан установи у звітному періоді. Як завжди, більша частина заборгованості утворюється саме як борги покупців. Але ж вчасне й належне надходження коштів від клієнтів є основним фактором що впливає на зменшення дебіторської заборгованості.

Метою роботи є узагальнення існуючого досвіду обліку та контролю дебіторської та кредиторської заборгованості в бюджетній установі ПК«Березіль» і розробка заходів щодо їх вдосконалення.

Для досягнення мети даної роботи необхідно вирішити ряд **завдань**:

- 1) дослідити та розкрити економічну сутність дебіторської та кредиторської заборгованості в умовах реформування системи обліку в державному секторі;
- 2) проаналізувати існуючі підходи до класифікації заборгованості згідно національних облікових стандартів і сформулювати пропозиції щодо її удосконалення та уточнення;

- 3) визначити особливості обліку розрахунків з дебіторами й кредиторами ПК «Березіль»;
- 4) здійснити критичну оцінку обліку дебіторської й кредиторської заборгованості ПК«Березіль»;
- 5) обґрунтувати напрями удосконалення обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами в умовах комп'ютерних технологій;
- 6) ідентифікувати суб'єкти, встановити засади і методика контролю дебіторської та кредиторської заборгованості у ПК «Березіль», сформулювати висновки та пропозиції щодо його удосконалення.

Об'єктом дослідження є процес облікового відображення зобов'язань та контроль розрахунків по них.

Предметом дослідження виступає організація та методика обліку й контролю дебіторської та кредиторської заборгованості ПК«Березіль».

Наукова новизна дослідження полягає в розробці науково-обґрунтованих теоретичних підходів, принципів з керування дебіторською та кредиторською заборгованістю, а також практичних рекомендацій і методичних положень щодо вдосконалення цього процесу, спрямованих на відновлення і підтримання фінансової стійкості бюджетних установ.

Теоретичне і практичне значення випускної кваліфікаційної роботи полягає в тому, що представлені в ній положення, теоретичні висновки і рекомендації розширюють теоретичну базу для вирішення проблеми керування дебіторською та кредиторською заборгованістю бюджетних установ з урахуванням їх галузевих особливостей.

У процесі роботи над темою дослідження застосовувалися різні економічні **методи**: (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, абстрагування, конкретизація), так і емпіричні (документування, розрахунково аналітичні та балансова-звітні прийоми). Також застосовувалися методи теоретичного узагальнення і порівняння – для розкриття економічного змісту дебіторської та кредиторської заборгованості; комбінованого і системного підходу – для аналізу якості обліку заборгованості та розроблення методичного підходу до

класифікації в системі управління підприємством; методи формалізації – для використання концептуальних основ обліку і контролю заборгованості в системі управління підприємством; абстрактно-логічні – для редагування теоретичних висновків і узагальнень.

Публікації. За результатами проведення дослідження опубліковано тези виступів «Особливості обліку дебіторської заборгованості в бюджетній установі» та «Шляхи вдосконалення обліку дебіторської заборгованості в бюджетній установі».

Структура роботи. Кваліфікаційна робота сформована із вступу, трьох розділів, загальних висновків на 88 сторінках. Текстова частина складає 76 сторінки, доповнена 11 рисунками, 6 таблицями та 9 додатками. Список використаних літературних джерел містить 77 найменувань та викладений на 8 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ І КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

1.1. Економічна сутність дебіторської та кредиторської заборгованості

Забезпечення ефективного функціонування бюджетних установ в сучасних умовах вимагає зваженого підходу до вироблення та реалізації прийнятих управлінських рішень в сфері фінансів, економічно грамотного керування їх діяльністю. Важливою складовою частиною системи фінансового менеджменту будь-якої бюджетної установи залишається механізм керування дебіторською та кредиторською заборгованістю, який впливає на грошовий потік. Гроші повинні оперативнo направлятися в оборот з метою отримання прибутку шляхом розширення переліку послуг які установа може надавати для замовників, або інвестування коштів в інші установи. У зв'язку з цим ефективне керування дебіторською та кредиторською заборгованістю є для установи ключем до успішного керування грошовим потоком.

Розвиток ринкових відносин підвищує відповідальність і самостійність установ у розробці заходів для забезпечення ефективності розрахунків з боржниками та кредиторами. Збільшення або зменшення дебіторської та кредиторської заборгованості призводить до зміни фінансового стану установи. Виходячи з цього, необхідно стежити і аналізувати стан розрахунків.

Дебіторська та кредиторська заборгованість установи виникає внаслідок безготівкових розрахунків з клієнтами, контрагентами, фінансовими органами, агенціями соціального страхування, вкладниками та підзвітними особами.

Виникнення обох типів заборгованості пояснюється невідповідністю між часом відвантаження готової продукції, виконанням робіт, наданням послуг, надходженням запасів, нарахуванням заробітної плати і платежами з моменту оплати.

Значні суми дебіторської та кредиторської заборгованості призводять до

перерозподілу оборотних коштів [6,124-131]. На кожному етапі економічного розвитку в Україні та світі відбулися значні зміни в трактуванні поняття «дебіторська заборгованість».

На сьогоднішній день не існує єдиного підходу до визначення сутності поняття «дебіторська заборгованість». З часом зміст дебіторської заборгованості дещо змінився, але основне тлумачення цього поняття залишається незмінним [4,125].

Визначення існуючих підходів до сутності дефініції «дебіторська заборгованість» в науковому середовищі представлено в Додатку А.

Аналіз нормативних та літературних джерел свідчить про неоднозначність підходів вітчизняних і зарубіжних вчених до трактування терміну «дебіторська заборгованість», визначення їх складових елементів та функціонального призначення.

Факторами, що характеризують дебіторську та кредиторську заборгованість, є їх розмір і середня тривалість часу, що минув від моменту продажу до часу збору.

Як переконає досвід українських установ, які ведуть успішний бізнес і більшість західних фірм, дебіторська заборгованість у їхніх активах становить 20-21%.

Дебіторська заборгованість є наслідком цивільно-правових зобов'язань, що виникають внаслідок певної операції, що здійснюється угодою і є діяльністю суб'єктів, які беруть участь у ній (юридичних або фізичних осіб), що призводить до виникнення товарних і грошових зобов'язань [2, 32].

Зобов'язання визначаються як заборгованість установи, яка виникла в результаті минулих подій і погашення яких в майбутньому призведе до зменшення ресурсів установи, що втілюють економічні вигоди.

У юридичному словнику зобов'язання розглядаються як цивільно-правові відносини, через які одна сторона (боржник) зобов'язана виконати певну дію на користь іншої сторони (кредитора), а кредитор, у свою чергу, має право вимагати від боржника виконати це зобов'язання [66, 211].

Зобов'язання, які необхідно виконати в майбутньому, не мають заборгованості. Зобов'язаннями для однієї сторони є дебіторська заборгованість, а для інших – кредиторська заборгованість. Зобов'язання відображаються тільки тоді, коли виникає заборгованість. Тобто в процесі розрахунків виникає дебіторська та кредиторська заборгованість.

Є багато спільного між обома видами заборгованості. Спільним є те, що обидва типи боргу базуються на терміні між товарною операцією та її виплатою і застосовують основну функцію грошей як засобу платежу. Різниця між ними впливає з особливостей функціонування цих видів боргу.

Кредиторська заборгованість одної установи – це інша дебіторська заборгованість. Однак кредиторська заборгованість установи, як правило, перевищує дебіторську. На цю ситуацію впливає той факт, що дебіторська заборгованість обліковується без прибутку та ПДВ. Кредиторська заборгованість відображається за цінами споживання плюс ПДВ. Кредиторська заборгованість також включає борги перед бюджетом, фонди соціального страхування та заборгованість із заробітної плати.

Отже, можна зазначити, що дебіторська заборгованість виступає як борги інших установ або фізичних осіб за виплатами установі, а кредиторська заборгованість – це сума заборгованості цької установи перед іншими установами, фізичними особами або приватними підприємствами.

На початку ХХ століття поняття «дебітор» та «кредитор» характеризувалися таким чином: «Відносини двох людей, які укладають угоду, можна визначити латинськими термінами «дебіт» (повинен) і «кредит» (вірити комусь)» [58, 16].

Дебіторська заборгованість має важливе значення в діяльності установи. Відповідно до його змісту, дебіторська заборгованість є інструментом кредитування боржника за отримані ним товари, надані роботи або послуги, що надаються на безвідсотковій основі.

Ряд авторів підкреслюють, що не існує однозначного визначення дебіторської заборгованості в дослідженнях науковцями, а також пропонуються підходи до тлумачення цього поняття [72, 63].

Вивчення літературних джерел дозволяє уточнити підходи до визначення «дебіторської заборгованості» (рис. 1.1).

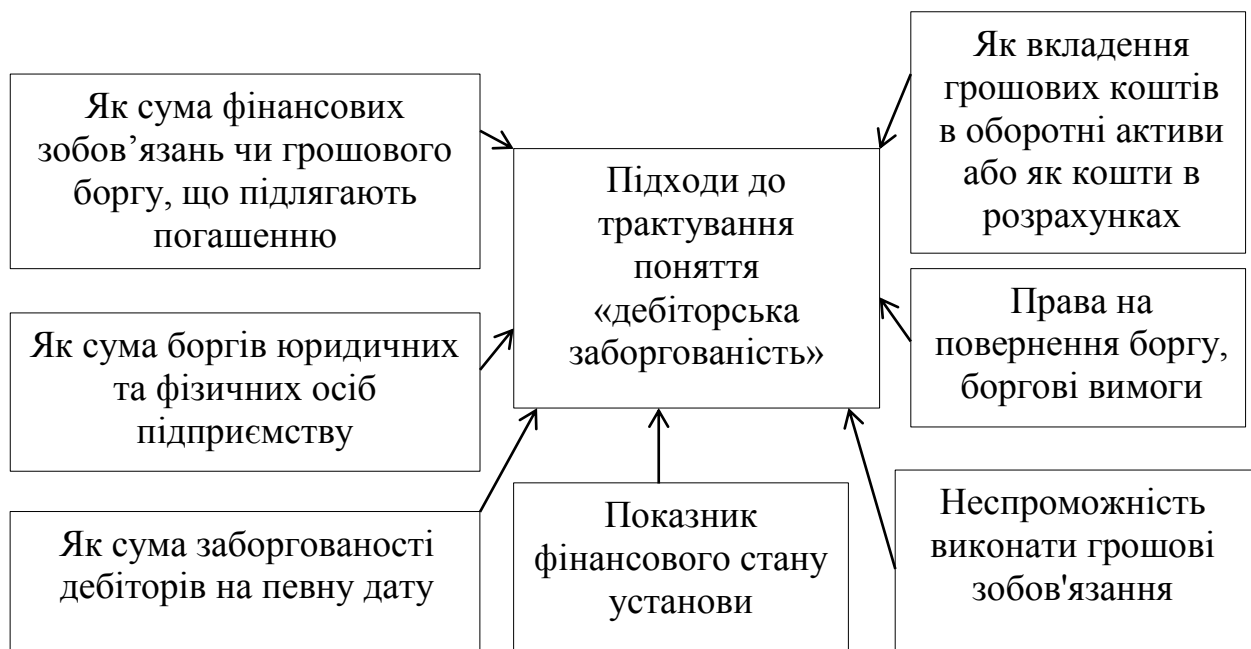

Рис. 1.1. Підходи до трактування поняття «дебіторська заборгованість» різними авторами

Примітка. Сформовано на основі дослідження [36, 41, 70, 71]

Інформація, що подана на рис. 1.1, свідчить, що під дебіторською заборгованістю розуміють неспроможність виконати свої зобов'язання, суму зобов'язань, що підлягають погашенню, вкладення в оборотні активи, права на повернення боргу, оцінюють як показник фінансового стану бюджетної установи.

Якщо розрахунки за придбані товари, послуги проводяться на умовах подальшої оплати, в цьому разі можна говорити про одержання установою кредиту від своїх постачальників і підрядників.

Поряд із дебіторською заборгованістю кредиторська має рівнозначне значення у фінансовій діяльності установи.

Тобто за напрямами боргових зобов'язань (суб'єктами) заборгованість по розрахунках між установами (що впливають із виконання (невиконання) зобов'язань) поділяють на дебіторську і кредиторську.

Тому вагомим є зокрема уточнення і поняття кредиторської заборгованості (Додаток Б).

У процесі фінансово-господарської діяльності установи необхідно закупляти матеріали, інші запаси, а також забезпечувати реалізацію послуг.

Дослідження літератури щодо сутності дебіторської та кредиторської заборгованості дає змогу визначити фактори впливу на розмір заборгованостей, обґрунтувати проблеми, які виникають у процесі керування цими заборгованостями. Ці проблеми можна систематизувати таким чином [4,24]:

- відсутність чіткої інформації щодо термінів погашення зобов'язань установами-дебіторами;
- не розроблений регламент та методика роботи з простроченою дебіторською заборгованістю;
- недостатність даних (а іноді їх повна відсутність) про зростання витрат, пов'язаних зі збільшенням розміру дебіторської заборгованості;
- не здійснюється оцінка фінансового стану дебіторів і ефективності надання відстрочок платежів;
- відсутність ефективної кредитної політики, застосування сучасних форм рефінансування.

Таким чином, підводячи підсумки наукових робіт вчених з цього питання, ми пропонуємо розглянути дебіторську заборгованість як важливий показник фінансового стану установи, із зазначенням суми заборгованості на користь установи за певний період.

Більшість установ у сучасних умовах не мають можливості ефективно здійснювати свою діяльність тільки за рахунок власного капіталу. Для реального збільшення власних активів і розширення виробництва, а також отримання максимального прибутку від установи, ми завжди потребуємо позикових коштів. Таким чином, майже кожна установа має кредиторську заборгованість,

яка в загальному сенсі може бути визначена як зобов'язання перед третіми особами за надані ними товари, послуги та роботу.

Провівши детальний аналіз розвитку та етапів формування економічної думки щодо обліку розрахунків слід визнати, що справедливими є такі твердження: Дебітор – це юридична або фізична особа, яка має грошову або майнову заборгованість перед установою. Це може бути установа-покупець, яка не сплатила відвантажену продукцію або товари, робітник або службовець, який отримав аванс на відрядження або на інші витрати та багато інших боржників. Кредитором вважається юридична або фізична особа, яка надає установі гроші або товари в кредит та яка має право на наступне відшкодування цих коштів в грошовій формі або шляхом обміну на інші товари або послуги. У широкому значенні до кредиторів відносяться банки та інші кредитні установи, підприємства, які відпускають продукцію та товари з наступною оплатою (в межах строку платежу), робітники та службовці, яким нарахована, але не сплачена заробітна плата, податкові органи в частині нарахованих, але не сплачених податків та інших платежів.

Заборгованість, відповідно до нормативних положень з бухгалтерського обліку України, повинна відображатися на бухгалтерських рахунках в сумах, визначених угодою, тобто в сумах, які належать до отримання або виплаті на кожний конкретний проміжок часу.

Тому основними напрямками аналізу кредиторської заборгованості установи є якісна оцінка існуючого боргу, визначення резервів для оптимізації його розміру, структури та якості, а також оцінка ефективності кредитної політики по відношенню до позичальників.

1.2. Класифікація заборгованості згідно національних стандартів

Питання заборгованості бюджетних установ на сучасному етапі розвитку ринкових відносин займає важливу роль. Заборгованість, як дебіторська, так і кредиторська, є негативним чинником у роботі установи. У процесі діяльності установа не завжди здійснює розрахунки з іншими підприємствами, установами або фізичними особами одночасно з передачею майна, виконанням робіт, наданням послуг тощо. У зв'язку із цим у нього виникає дебіторська заборгованість.

Відмітимо зокрема, що несвоєчасна сплата за товари та послуги призводить до погіршення фінансового стану установи. Кошти, які тимчасово знаходяться за межами установи, працюють на стороні, знецінюються і при простроченні можуть не повернутися в господарство. Тому у бухгалтерському обліку, обліку розрахунків з дебіторами приділяється багато уваги. Від оперативності й правильності поданої інформації про стан заборгованості залежить своєчасність вжиття заходів щодо її закриття [5,52].

Під терміном «державний сектор» у міжнародній практиці розуміють національні уряди, регіональні органи управління (наприклад, штатів, провінцій, територій), місцеві (наприклад, міські, районні (селищні) органи управління) та відповідні державні суб'єкти господарювання (наприклад, агентства, правління, комісії, установи та підприємства).

Відповідно до Господарського кодексу України до суб'єктів державного сектору економіки належать суб'єкти, які діють на основі лише державної власності, а також суб'єкти, державна частка у статутному фонді яких перевищує п'ятдесят відсотків або складає величину, яка забезпечує державі право вирішального впливу на господарську діяльність цих суб'єктів [23]. Таке тлумачення структури державного сектору конкретизує визначення, що наведено в міжнародних стандартах бухгалтерського обліку для державного сектору, яке підтверджує відповідність розуміння поняття «державний сектор» в Україні міжнародній практиці [52,397].

Дебіторська заборгованість класифікується за різними класифікаційними ознаками, внаслідок чого згадане питання можна оглядати досить широко[22]:

А. За терміном погашення та зв'язком з нормальним операційним циклом:

- Довгострокову дебіторську заборгованість – сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дачі балансу.
- Поточну дебіторську заборгованість – сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дачі балансу.

В. За вчасністю погашення:

- Дебіторська заборгованість, за якою термін оплати не настав;
- Дебіторська заборгованість не сплачена в строк;
- Сумнівна дебіторська заборгованість – поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує невпевненість її погашення боржником;
- Безнадійна дебіторська заборгованість – поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позивної давності [44].

С. За причинами виникнення:

- Виправдана;
- Невиправдана.

Д. За об'єктами, де виникає заборгованість:

- Заборгованість за товари, роботи, послуги;
- Заборгованість забезпечена вексями;
- Заборгованість за орендою;
- Заборгованість за податками та платежами;
- Інша заборгованість.

Саме тому потрібно зазначити, що певного алгоритму чи схеми за якими б класифікували види дебіторської заборгованості не існує, адже, кожна зацікавлена особа вирішує дане питання по своєму, відповідно і класифікує дані даний вид заборгованості, в тому світлі, в якому бачить його особа. Виходячи з цього здійснюваний аналіз наукових джерел дозволяє зробити висновок про наявність різних класифікаційних ознак дебіторської заборгованості. Водночас необхідно зазначити, що класифікація дебіторської заборгованості здійснюється обліковцями суто в межах рахунків, передбачених Планом рахунків, або ж тільки за однією певною ознакою.

Варто наголосити, що у більшості країн світу існують тільки загальні правила щодо класифікації дебіторської заборгованості, які є рекомендаційного, а не директивного характеру. Відповідно до вищевказаних даних, вважаю правильним буде підкріплення даного факту класифікацією дебіторської заборгованості в країнах англо-американської системи обліку, де дебіторська заборгованість класифікується за такими групами:

- рахунки до отримання (вид дебіторської заборгованості, який виникає при продажі товарів за «Відкритим рахунком», без письмового зобов'язання покупця оплатити рахунок);
- векселі до отримання;
- дебіторська заборгованість, не пов'язана із реалізацією [10, 112-113].

Українські та закордонні вчені визначають термін «дебіторська заборгованість» по різному. Зокрема, в міжнародній практиці вся дебіторська заборгованість відноситься до фінансових активів. Вважаємо, що більшість наведених визначень є неповними, не розкривають сутність «дебіторської заборгованості» або розглядають тільки одну з її сторін. Тому найбільш точна її дефініція наступна: «дебіторська заборгованість – це майно (матеріальні ресурси), що не оплачені контрагентами, або готівка, що вилучена з кругообігу оборотних засобів». Таке визначення дає уявлення про економічну природу цієї заборгованості і визначає її місце в економіці. Проведені дослідження показали, що до цього часу серед науковців відсутня і єдність поглядів щодо

класифікації дебіторської заборгованості. Існуючі класифікації заборгованості є неповними і, як правило, охоплюють тільки одну ознаку. Вважаємо, що дебіторську заборгованість слід класифікувати наступним чином (Додаток В).

Основною причиною виникнення дебіторської заборгованості є здійснення попередньої плати за товари, роботи й послуги. За загальним правилом, керівники бюджетних установ відповідно до ст. 49 Бюджетного кодексу України (далі – БКУ) приймають рішення про оплату товарів, робіт і послуг і дають доручення на здійснення платежу тільки після їх отримання, якщо інше не передбачено, зокрема, нормативно-правовими актами Кабміну [13].

Одним із основних документів, що дозволяє попередню оплату за бюджетні кошти, є постанова КМУ «Про здійснення попередньої оплати товарів, робіт і послуг, що закуповуються за бюджетні кошти» від 23.04.2014 р. № 117 (далі – Постанова № 117), котра визначає не тільки перелік товарів, робіт і послуг, для яких дозволена попередня оплата, а й строк, протягом якого потрібно закрити дебіторську заборгованість [58]. Дебіторська заборгованість може також виникати за розрахунками із бюджетом, з орендарями, учнями, студентами, підзвітними особами щодо відшкодування нанесених збитків, розрахунків за завданою установі шкодою у вигляді нестач і розкрадань грошових коштів, матеріальних цінностей, втрат від псування матеріальних цінностей.

Поява дебіторської заборгованості є об'єктивним процесом, який зумовлений існуванням ризиків під час проведення взаєморозрахунків між контрагентами за результатами господарської операції. Взагалі ризик – це кількісна міра небезпеки, яка притаманна тому чи іншому виду діяльності. Основним ризиком при виникненні дебіторської заборгованості є ризик непогашення. Таким чином дебіторська заборгованість не погашається з таких причин:

- клієнт незадоволений продукцією або послугами фірми і затримка сплати є найкращим способом привернути до цього увагу;
- у клієнта достатньо грошових коштів, але складений ним розклад платежів не співпадає з очікуваннями фірми, тобто бюджети двох контрагентів не узгоджуються;
- у покупця недостатньо грошових коштів для того, щоб виконати усі зобов'язання [21,101].

Проте, у процесі діяльності суб'єкт господарювання працює з іншими установами, організаціями, які надають матеріальні цінності, наприклад: виробничі запаси, обладнання, інші активи, надають послуги, виконують роботи, потрібні для задоволення звичайної діяльності установи.

В результаті виникає кредиторська заборгованість перед вітчизняними та іноземними постачальниками та підрядниками. Тому значна питома вага в складі джерел коштів установи належить позиковим коштам, в тому числі й кредиторській заборгованості. Незважаючи на давню історію існування кредиторської заборгованості та стан її вивчення, в сучасній науковій літературі також немає єдиної думки щодо трактування цього поняття [44,29].

Доцільно зазначити, що існують певні особливості класифікації кредиторської заборгованості, яку багато авторів називають зобов'язаннями, так як їй притаманні різні класифікаційні ознаки зобов'язань.

Крім Порядку 372, методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання її розкриття у фінансовій звітності визначає НП(С)БОДС 128 «Зобов'язання» затверджене наказом Міністерства фінансів України від 24.12.2010 №1629 [43]

Зобов'язання визнається, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигід або потенціалу корисності у майбутньому внаслідок його погашення. Якщо на дату балансу раніше визнане зобов'язання не підлягає погашенню, то його сума включається до складу доходу звітного періоду.

З метою бухгалтерського обліку НП(С)БОДС 128 «Зобов'язання» класифікує зобов'язання наступним чином (рис.2.1).

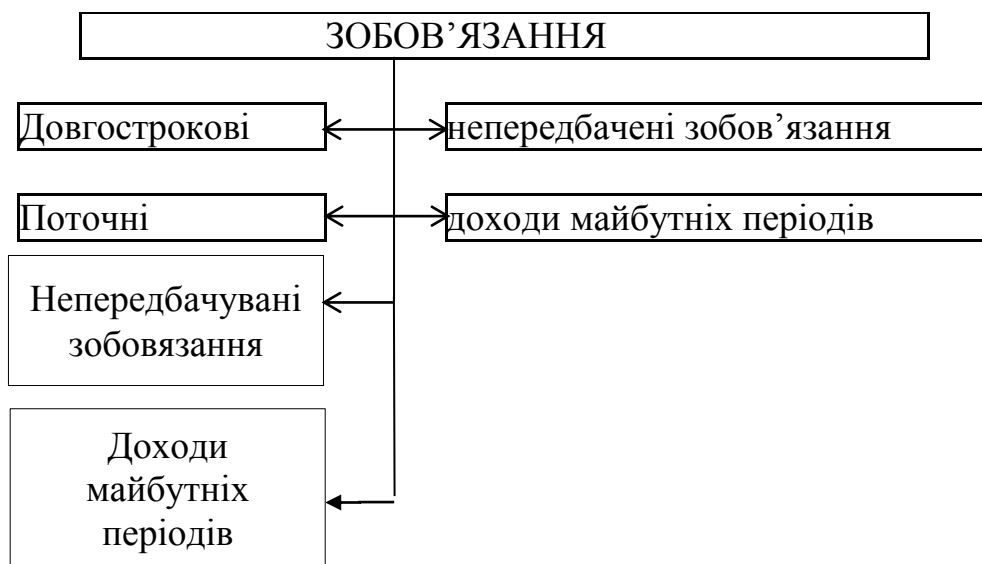

Рис. 1.2 Класифікація зобов'язань за НП(С)БОДС 128 «Зобов'язання»

Примітка. Сформовано на основі дослідження нормативної бази [44]

Таким чином, як бачимо, НП(С)БОДС 128 «Зобов'язання» пропонує загальну класифікацію, яка є універсальною для будь-якого установи.

Зобов'язання в бюджетних установ виникають під час виконання установою кошторису. Розпорядники коштів державного та місцевих бюджетів, які перебувають на казначейському обслуговуванні, повинні вести облік зобов'язань відповідно до «Порядку реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів в органах Державної казначейської служби України», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 02.03.2012 р. №309 (далі – Порядок № 309).

Відповідно до Порядку № 309 зобов'язання поділяються на:

- бюджетне фінансове зобов'язання – зобов'язання розпорядника бюджетних коштів сплатити кошти за будь-яке здійснене відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення договору,

придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду відповідно до законодавства;

- бюджетне зобов'язання – будь-яке здійснене відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, згідно з якими необхідно здійснити платежі протягом цього ж періоду або у майбутньому. Слід зазначити, що зобов'язання також поділяються на довгострокові та поточні.

Поточними визнаються зобов'язання бюджетної установи, погашення яких очікується протягом 12 місяців з дати балансу: короткострокові позики, поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, короткострокові векселі видані, розрахунки за виконані роботи, розрахунки з податків і зборів, розрахунки зі страхування, розрахунки з оплати праці, розрахунки за іншими операціями із кредиторами, внутрішні розрахунки. До поточних зобов'язань установи відносять зобов'язання, що виникають протягом звичайної її діяльності, тобто при виконанні кошторису доходів та видатків. У балансі бюджетної установи поточні зобов'язання відображаються у випадках, коли за результатами виконання обов'язків вже виникли певні події, тобто придбані товари, отримані послуги (якщо вони не були попередньо оплачені), одержані позики тощо; за результатами здійснених подій виникає неминуче зменшення активів бюджетної установи.

Довгостроковими визнаються зобов'язання бюджетної установи, погашення яких очікується у період, що перевищує 12 місяців: довгострокові позики та довгострокові векселі видані й інші довгострокові фінансові зобов'язання. Тобто це зобов'язання, які не виникають у процесі звичайної діяльності, не є характерними для установи і погашення яких відбудеться після завершення поточного бюджетного року.

Кредиторська заборгованість, строк позовної давності, якої минув являє собою прострочену кредиторську заборгованість, щодо якої кредитором

втрачено право звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу.

Розрахунки за виконані роботи, розрахунки з податків і зборів, розрахунки зі страхування, розрахунки з оплати праці, розрахунки за іншими операціями із кредиторами та внутрішні розрахунки відображаються розгорнуто, а саме: кредитове сальдо – у складі зобов'язань, а дебетове – у складі фінансових активів. Зобов'язання за договорами, укладеними установою з юридичними та фізичними особами, відображаються у відповідних реєстрах бухгалтерського обліку.

Колектив авторів, Н.І. Верхоглядова, В.П. Шило, С.Б. Ільїна, погоджуються з даною класифікацією, але зазначають що для правильної організації бухгалтерського обліку зобов'язань важливим є визначення моменту виникнення зобов'язання, оскільки юридичні та економічні аспекти цього питання не збігаються.

Тому, як зазначає І. Чалий, враховуючи сумнівний статус статті «Доходи майбутніх періодів», при МСФЗ-трансформації потрібно віднести відповідні залишки на інші статті зобов'язань, наприклад, аванси отримані або інші поточні зобов'язання тощо. Також автор наголошує, що зобов'язання, які відображені за статтями забезпечень, повинні бути проаналізовані на предмет розподілу на поточні та довгострокові.

Фактичні зобов'язання виникають на основі договору, контракту, одержаного рахунку, сума заборгованості за якими відома.

За умовними зобов'язаннями, навпаки, точна сума не може бути визначена до настання певної дати. Це заборгованість зі сплати податків, відпусток тощо. Термін оплати довгострокових зобов'язань перевищує фінансовий рік [24,294].

Так як короткостроковий період призводитиме до уповільнення кругообігу засобів установи, породжуватиме проблеми, що будуть пов'язані з дефіцитом грошової маси для обслуговування кругообігу засобів виробництва.

Автор наголошує, що у сучасній фінансовій практиці виділяють наступні основні види кредиторської заборгованості:

- кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги, термін оплати за якими не настав;
- кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги, котрі вчасно не оплачені;
- кредиторська заборгованість за виданими векселями;
- кредиторська заборгованість за отриманими авансами;
- кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом і позабюджетними платежами;
- кредиторська заборгованість зі страхування;
- кредиторська заборгованість з оплати праці;
- інші види кредиторської заборгованості [5, 163].

Отже, як бачимо, автор розглядає досить розгорнуту класифікацію, але, на жаль, не приділяє уваги довгостроковим зобов'язанням. Така характеристика класифікаційних ознак дасть змогу чітко коментувати загальні положення бухгалтерського обліку зобов'язань [44].

Звичайно в бухгалтерському обліку відображаються не всі господарські зобов'язання, а тільки ті, що впливають з виконання укладених установою договорів чи здійснених дій. Тому в умовах МСФЗ-трансформації для потреб бухгалтерського обліку достатнім буде поділ зобов'язань на поточні (короткострокові) та довгострокові. Така класифікація полегшить і, в свою чергу, актуалізує роботу бухгалтерської служби.

Також, виходячи з практичної необхідності, для потреб керування доречно було б виділяти із загальної класифікації суми простроченої кредиторської заборгованості, що утворюється в результаті порушення покупцями порядку і термінів оплати розрахункових документів.

У сучасній економічній практиці виділяють такі основні види кредиторської заборгованості: за товари, роботи та послуги, термін оплати за якими не настав; за товари, роботи та послуги, які вчасно не оплачені; за

виданими векселями; за отриманими авансами; за розрахунками з бюджетом і позабюджетними платежами; зі страхування; з оплати праці; інші види кредиторської заборгованості. У таблиці 1.1 зображена класифікація актуальна для всіх видів бізнесу.

Таблиця 1.1

Класифікація кредиторської заборгованості у сучасній економічній практиці за національними стандартами

№	Ознака	Класифікація
1	Забезпеченість	Забезпечені
		Незабезпечені
2	Строк погашення	Строкові
		Безстрокові
3	Спосіб погашення	Монетарні (готівкові)
		Немонетарні (безготівкові)
4	Термін погашення	Довгострокові
		Короткострокові
5	Можливість оцінки	Фактичні
		Оцінюючі
		Умовні

Примітка. Сформовано за даними нормативної бази [15]

Основними причинами виникнення дебіторської та кредиторської заборгованостей в установі є:

- невідповідність обсягу грошової маси, що знаходиться в обігу, вартісному обсягу продукції, що випускається, що надаються;
- низьку платіжну дисципліну покупців та постачальників і загальний економічний стан галузей, до яких вони відносяться;
- брак коштів у клієнта або зниження рівня його платоспроможності;
- порушення розрахунково-платіжної дисципліни контрагентами;
- зниження інвестиційних накопичень та інших залишків грошових коштів у підприємства;

- значне випередження процентних банківських ставок у порівнянні з темпами інфляції і практична недоступність отримання кредитів, особливо довгострокових, для більшості підприємств;
- відволікання платіжних засобів для закупівлі валюти і подальше знецінювання гривні;
- нерозвиненість практики факторингу;
- недосконала політика стягнення дебіторської заборгованості;
- недосконалість якості аналізу дебіторської та кредиторської заборгованостей і послідовності є використанні його результатів [20,40-41].

Отже, ціллю запобігання втрат і визнання підприємства неспроможним, кожен господарюючий суб'єкт повинен прагнути до якнайбільшого скорочення дебіторської та кредиторської заборгованостей.

Виходячи з цього слід зазначити, що в Україні такий поділ дебіторської заборгованості обов'язковий. На наш погляд, це неправильно, бо обмежує права підприємств. Доцільним було б вітчизняним підприємствам надати такі права, які мають підприємства країн з ринковою економікою. Таким чином здійснюється можливість самостійно приймати рішення про необхідність диференційованого відображення у звітності довгострокової і поточної заборгованостей.

Висновки до розділу 1

Проаналізовано дебіторську та кредиторську заборгованість за різними визначеннями та запропоновано власну інтерпретацію та бачення. Зокрема, визначено, що дебіторська заборгованість – це сума коштів, якими володіє установа, оскільки вона продала товари або послуги в кредит клієнтам, а кредиторська заборгованість – це сума, яку установа має, оскільки вона придбала товари або послуги в кредит від постачальника.

Дослідження економічної літератури показало, що існує широкий спектр типів дебіторської заборгованості. Розглянута класифікація дебіторської заборгованості виявляє економічну природу різних видів дебіторської заборгованості і відповідає структурі балансу, а також показує недоліки в економічній системі України, зокрема, і в світі в цілому, але неможливо усунути виникнення та існування цих проблем та недоліків, оскільки не існує постійних класифікаційних та відповідальних заходів у сфері виконання зобов'язань, пов'язаних з дебіторською заборгованістю.

Встановлено, що загальними причинами формування кредиторської заборгованості є неповне фінансування, а також прийняття зобов'язань у розмірах, що перевищують бюджетні асигнування (у тому числі за рахунок затвердження бюджетних асигнувань менше фактичної потреби у обслуговуванні установи) .

Основними результатами роботи є формування комплексного підходу до випуску дебіторської та кредиторської заборгованості, а також їх причин.

Варто зауважити, що належна організація обліку кредиторської заборгованості в установі будь-якої форми власності є важливою, оскільки вона сприяє раціоналізації інформації, прозорості та надійності цих розрахункових операцій за борговими зобов'язаннями (з кредиторами).

Досягнення та належна підтримка стабільного фінансового стану установи є запорукою його подальшого економічного та фінансового зростання.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ Й КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

2.1. Організація обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами у ПК «Березіль»

Бухгалтерський облік, являє собою цілісну самостійну систему, розподіляється на елементи, які у вигляді частин перетворюються в систему за умови встановлення необхідної їх сукупності, розкриття функціональних зв'язків, раціональних форм та способів їхнього об'єднання та взаємодії, а також визначення зв'язків між ними. Звідси, організація бухгалтерського обліку передбачає: по-перше, об'єднання людей у вигляді спеціально створеного апарату, що здійснює функції обліку; по-друге, здійснення створеним апаратом облікового процесу для досягнення поставленої перед ним мети.

Характерною особливістю фінансово-господарської діяльності бюджетних установ є те, що всі вони, як правило, фінансуються за рахунок коштів різних бюджетів.

Фінансування ПК «Березіль» здійснюється за рахунок коштів державного бюджету. Розмір фінансування визначено у Законі України «Про державний бюджет України». ПК «Березіль» складає кошторис доходів і видатків бюджетних установ і організацій, порядок складання якого регламентується постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2002 р. № 228 [51], є основним плановим документом, який підтверджує повноваження щодо отримання доходів та здійснення видатків, визначає обсяг та спрямування коштів для виконання своїх функцій і цілей, визначених на рік відповідно до бюджетних призначень. Кошторис складається та затверджується у двох частинах: в частині загального фонду, передбаченого для виконання основних функцій установи і в частині спеціального фонду, призначеного для видатків спеціального призначення і пріоритетних заходів.

Згідно звіту про фінансові результати за 2018 р. ПК «Березіль» отримав бюджетних асигнувань на суму 7551000 грн., а від надання послуг – 151116 грн. (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка доходів
Палацу культури «Березіль»
у 2017-2018 роках

Стаття доходів	2017	2018
Бюджетні асигнування	4918348	7551000
Доходи від надання послуг (виконання робіт)	119234	151116
Усього доходів від обмінних операцій	5693846	8609084
Інші доходи від необмінних операцій	-	-
Усього доходів від необмінних операцій	-	-
Усього доходів	11031428	16311200

Примітка. Сформовано за даними звітності (додаток Е)

Власні надходження бюджетних установ – це кошти, отримані в установленому порядку бюджетними установами від плати за послуги, що надаються бюджетними установами згідно із законодавством та інших джерел власних надходжень бюджетних установ. Їх поділяють на дві основні групи (п. 3 ст. 13 Бюджетного кодексу)

Структуру власних надходжень бюджетних установ згідно чинного законодавства показано на рис.2.1.

Для обліку власних надходжень (які на наш погляд формують спеціальний фонд) використовуються рахунки 71 «Доходи від реалізації продукції (робіт, послуг)», 72 «Доходи від продажу активів», 73 «Фінансові доходи», а також 74 «Інші доходи за обмінними операціями», що мають відповідні деталізуючі субрахунки.

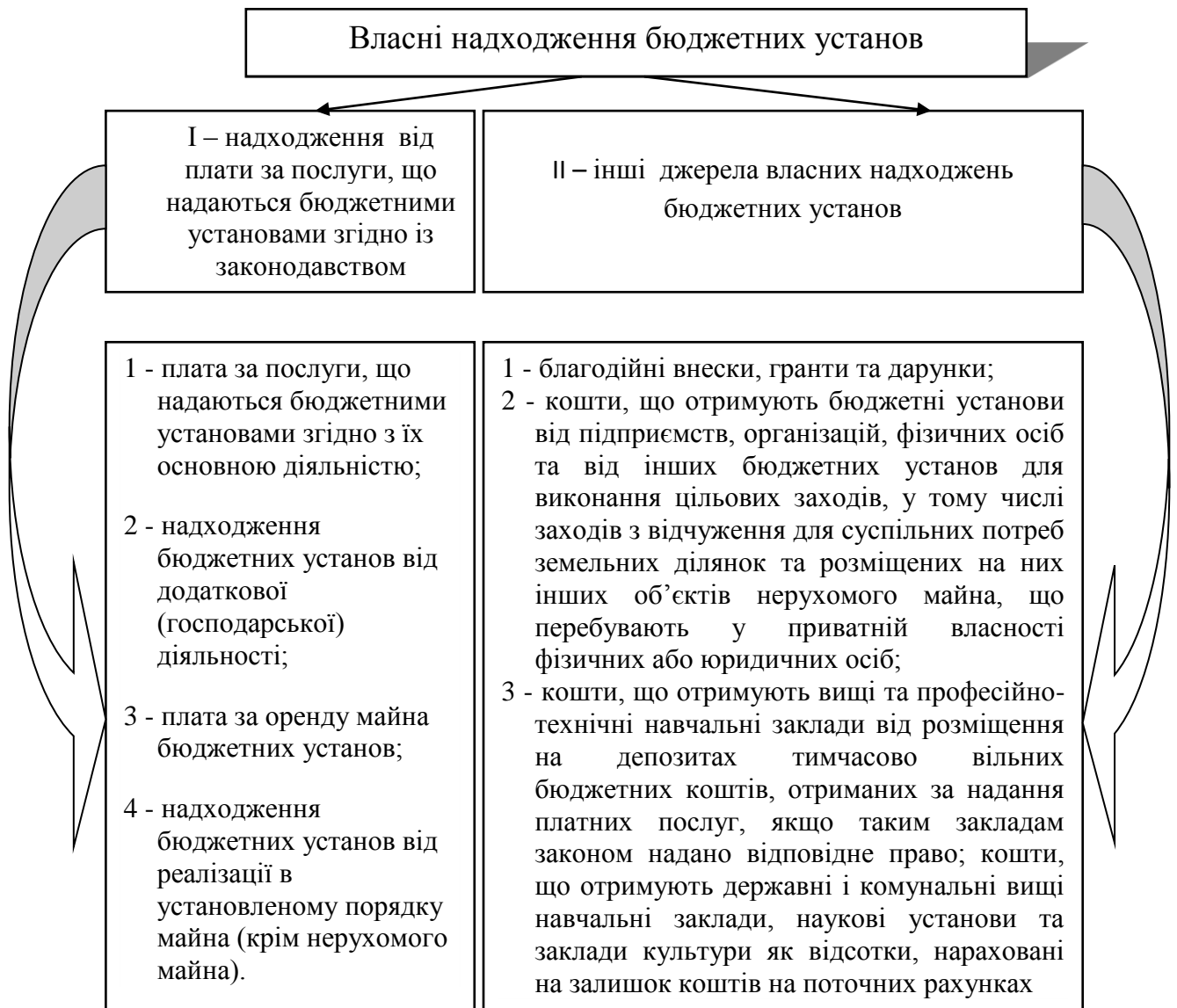

Рис. 2.1. Джерела власних надходжень бюджетних установ згідно Бюджетного кодексу

Примітка. Сформовано за [13]

Для державних закладів культури уся діяльність пов'язана з одного боку з бюджетним методом господарювання, що передбачає виконання кошторису витрат по бюджету, а з другого боку – із здійсненням госпрозрахункової діяльності (госпрозрахунковим методом господарювання), що пов'язано з необхідністю визначати витрати і фінансові результати. Структуру видатків загального фонду досліджуваного культурного закладу в 2018 р. показано на рис.2.2.

Рис. 2.2. Структура витрат ПК «Березіль» у динаміці років

Примітка. Систематизовано за даними додатку Д

У вартісному вимірнику витрати досліджуваного закладу культури складають відповідно 9101510 грн. (в 2018 році) та 6739310 грн. (за 2017 року).

Витрати, необхідні для здійснення статутної діяльності бюджетних установ, фіксуються у кошторисі, що є основним плановим документом, який надає повноваження бюджетній установі щодо отримання доходів і здійснення видатків, визначає обсяг і спрямування коштів для виконання бюджетною установою своїх функцій досягнення цілей.

За чинною методикою інформація щодо дебіторської заборгованості за попередньо оплачені матеріальні цінності, роботи та послуги, роботи з капітального будівництва, а також за нараховані та не отримані доходи за послуги, надані розпорядниками бюджетних коштів узагальнюється в установі ПК «Березіль» у рядку «розрахунки з постачальниками, підрядниками за товари, роботи й послуги» балансу (форма № 1) та щодо кредиторської заборгованості розпорядників бюджетних коштів за отримані товари, роботи і послуги перед постачальниками та підрядниками та заборгованість перед підприємствами й організаціями за капітальним будівництвом та за роботи, виконані учнями в процесі виробничого навчання у його рядку «Розрахунки з постачальниками, підрядниками за товари, роботи й послуги» [61].

Відповідна форма звітності після набуття чинності НП(С)БОДС 101 потребує відокремленого відображення дебіторської заборгованості за розрахунками за товари, роботи, послуги та за виданими авансами і кредиторської заборгованості за розрахунками за товари, роботи, послуги та за одержаними авансами.

Отож, облік стану розрахунків з дебіторами в у станові ПК «Березіль» ведуть за рахунком 21 «Поточна дебіторська заборгованість», який призначений для обліку й узагальнення інформації про дебіторську заборгованість, що виникає протягом звичайної діяльності і погашення якої очікується протягом 12 місяців з дати балансу. За деботом цього рахунку відображається визнання поточної заборгованості, за кредитом – її погашення, списання. Рахунок 21 «Поточна дебіторська заборгованість» розподіляється за субрахунками (рис. 2.3). Слід за уважити і те, що всі ці субрахунки за своєю будовою є активно-пасивними.

Як видно з рис. 2.3, характерними видами розрахунків з дебіторами для бюджетних установ є розрахунки з бюджетом, коли умовами угоди передбачена оплата не за окремими господарськими операціями, а шляхом періодичного перерахування грошових коштів у визначені строки та розмірах; з підзвітними особами за виданий аванс на господарські витрати або витрати, обумовлені відрядженням; за відшкодуванням завданих збитків за сумами нестач і крадіжок коштів та матеріальних цінностей, суми збитків за псування матеріальних цінностей, від несе ні на рахунок винних осіб та інші суми, що підлягають утриманню в установленому порядку а також розрахунки з іншими дебіторами установи за господарськими операціями, що не були враховані за згаданими видами розрахунків.

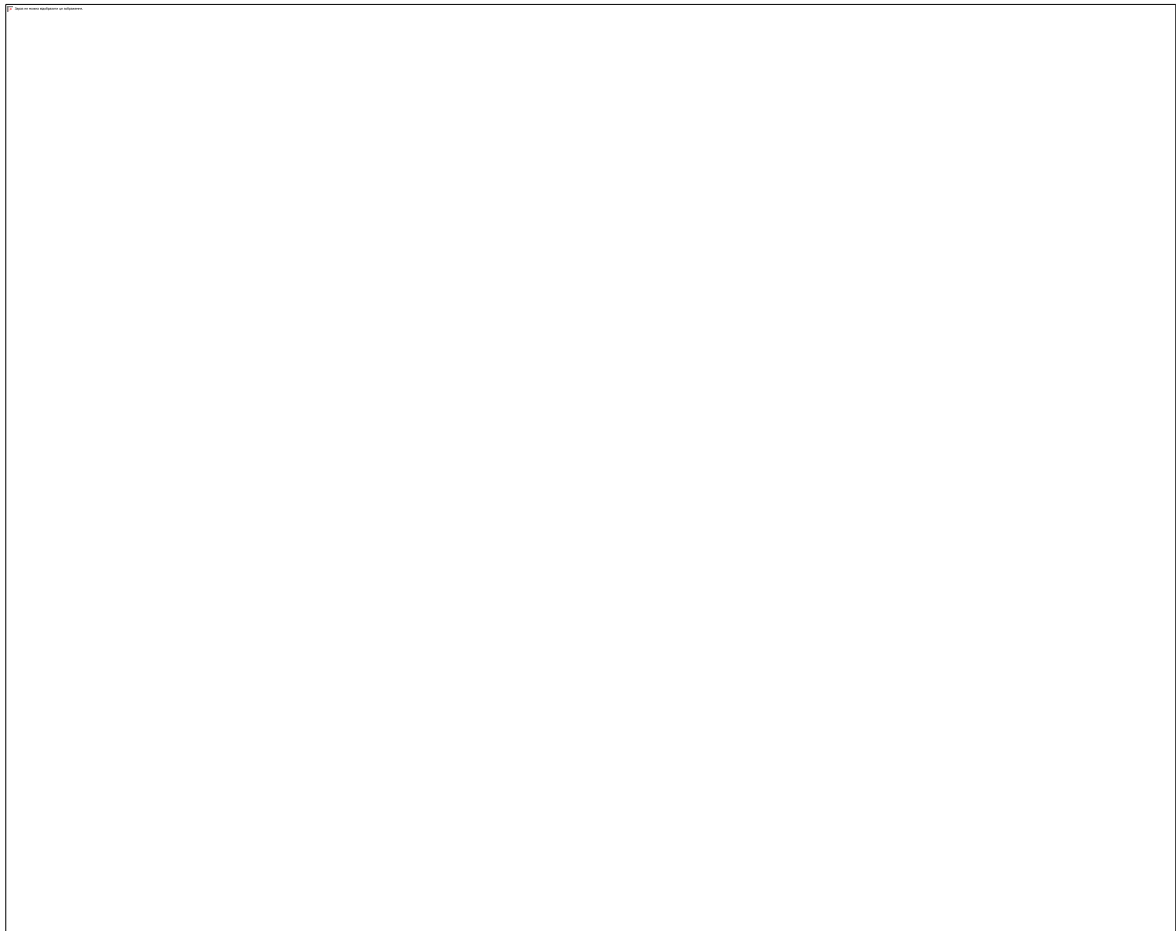

Рис. 2.3. Структура рахунку 21 «Поточна дебіторська заборгованість» в установі ПК «Березіль»

Примітка. Сформовано за даними нормативної бази [58]

До розрахунків з дебіторами в установі ПК «Березіль» належать також і розрахунки науково-дослідних установ, навчальних закладів професійно-технічної освіти, виробничих майстерень та підсобних сільських господарств з покупцями та замовниками за:

- реалізовані матеріальні цінності, товари, виконані роботи та надані послуги, які здійснені установою до надходження від покупців та замовників оплати за них;
- перераховані авансові платежі та попередня оплата, які сплатила установа за товари, роботи та послуги, що будуть отримані нею у майбутньому.

Облік згаданих розрахунків в установі ПК «Березіль» ведуть за рахунком 62 «Розрахунки за товари, роботи, послуги» за умовами угод яких передбачають попередню оплату.

В бюджетних установах на субрахунках 2111 «Поточна дебіторська заборгованість за розрахунками за товари, роботи, послуги» та 6212 «Розрахунки із замовниками за роботи і послуги» обліковуються розрахунки із замовниками за виконані роботи або надані послуги і за реалізовані готові вироби. За дебетом субрахунків 2111/6212 і кредитом субрахунку 7111 «Доходи від реалізації продукції (робіт, послуг)» відображають вартість наданих послуг, реалізованих готових виробів. Надходження коштів записується за кредитом субрахунків 2111/6212 і дебетом субрахунку 2313 «Реєстраційні рахунки».

Згідно меморіального ордеру 2 за 2018 рік ПК «Березіль» отримав доходів від наданих послуг на суму 451 600,00 грн (рис.2.4.)

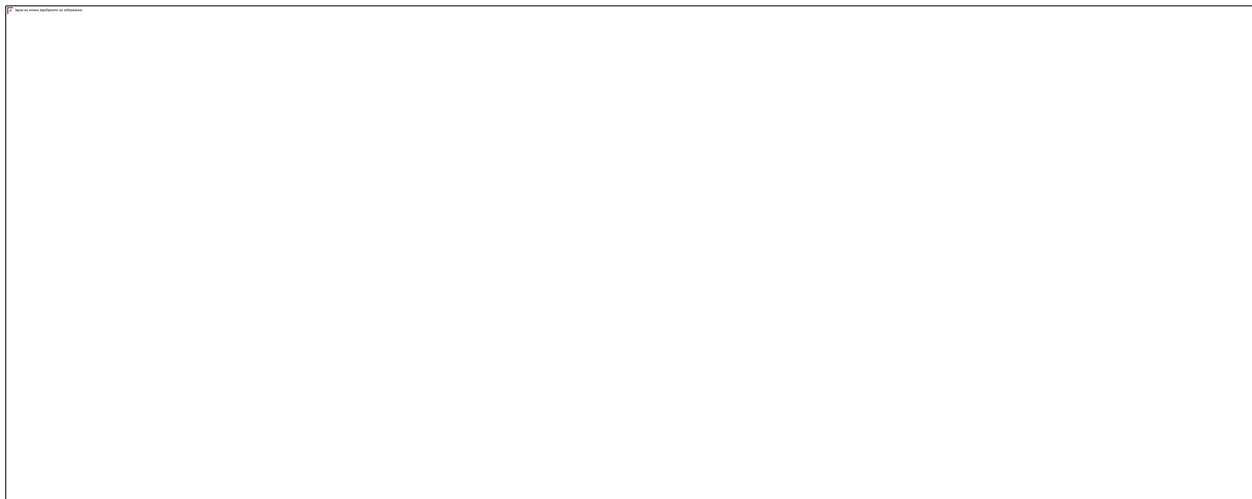

Рис. 2.4. Динаміка надходження грошових коштів у дослідженій установі
Примітка. Сформовано за даними меморіального ордеру 2 (додаток Е)

Аналітичний облік розрахунків ведеться за кожним постачальником з використанням меморіального ордеру № 6 «Накопичувальна відомість за розрахунками з кредиторами» (рахунки 62, 64, крім 6414), в якому вказують КЕКВ кожної організації, дату виникнення заборгованості, номери документів, назву кредитора, залишки заборгованості на початок місяця, обороти за

дебетом та кредитом в розрізі кореспондуючих рахунків та визначається залишок на кінець місяця [50,129].

Типові проведення з відображення розрахунків із покупцями і замовниками мають наступний вигляд (табл.2.2).

Таблиця 2.2

Бухгалтерські проведення з обліку розрахунків із замовниками за виконані роботи і надані послуги в установі ПК «Березіль»

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума грн.
		Дебет	Кредит	Проставити суми, або ліквідувати графу
1. На умовах передоплати				
1	Надходження на спеціальні реєстраційні рахунки установи сум, що відносяться до плати за надані послуги	2313	6212	6 214,03
2	Нарахування плати за послуги що надаються установою згідно із законодавством	6212	7111	6 214,03
2. На умовах післяоплати				
3	Нарахування суми надходжень від реалізації виробів і продукції	2111	7111	10 300,00
4	Надходження коштів від реалізації виробів і продукції	2313	2111	10 300,00

Примітки. Сформовано за даними меморіального ордеру 2, 6 (Додаток Е, Є)

Рис. 2.5. ілюструє структуру рахунку 64 «Інші поточні зобов'язання» в установі ПК «Березіль».

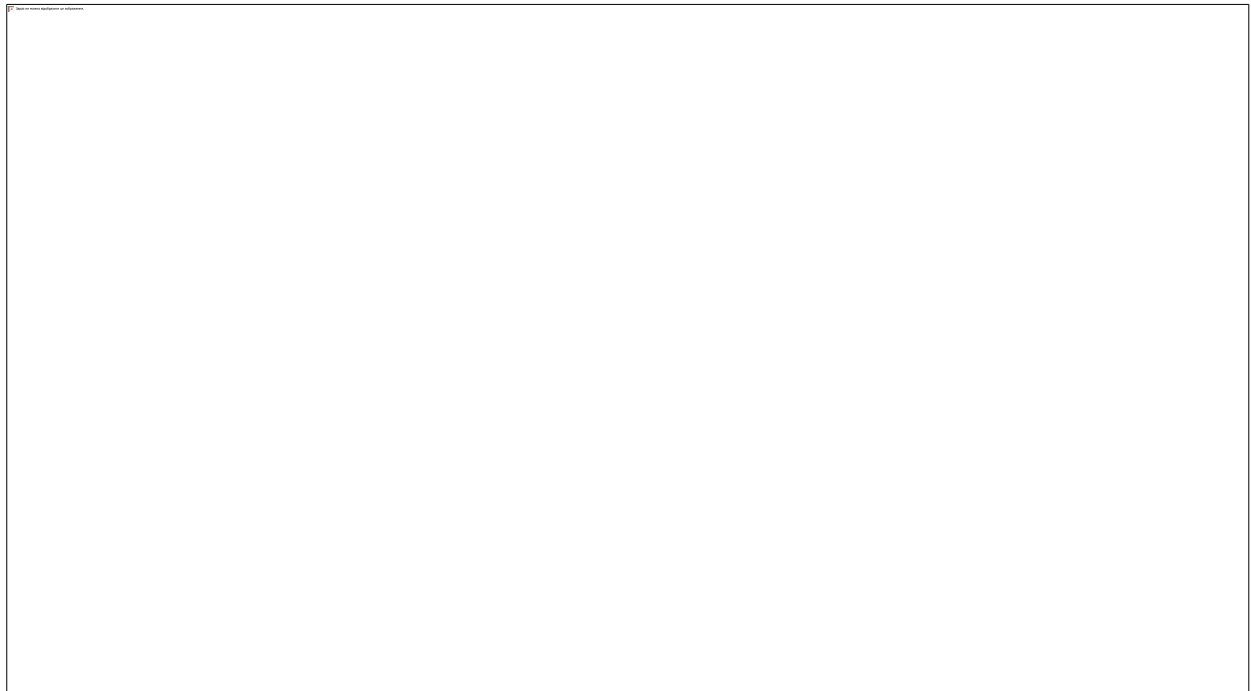

Рис. 2.5. Облік розрахунків за іншими поточними зобов'язання в установі ПК «Березіль»

Примітки. Сформовано за даними нормативної бази [57]

Чинна методика обліку розрахунків з кредиторами також не передбачає виокремлення операцій за видатками та доходами розпорядника. Про це свідчить склад операцій, що обліковуються на субрахунку 6415, представлений на рис. 2.6.

Одним із видів розрахунків з дебіторами в установі ПК «Березіль» є розрахунки з бюджетом. Вони здійснюються при рівномірних, постійних поставках товарно-матеріальних цінностей шляхом періодичного перерахування коштів у визначені строки і в установлених розмірах незалежно від отриманих цінностей, згідно умов договору. Це, як правило, розрахунки за отримані хлібобулочні вироби, молочнокислі продукти тощо.

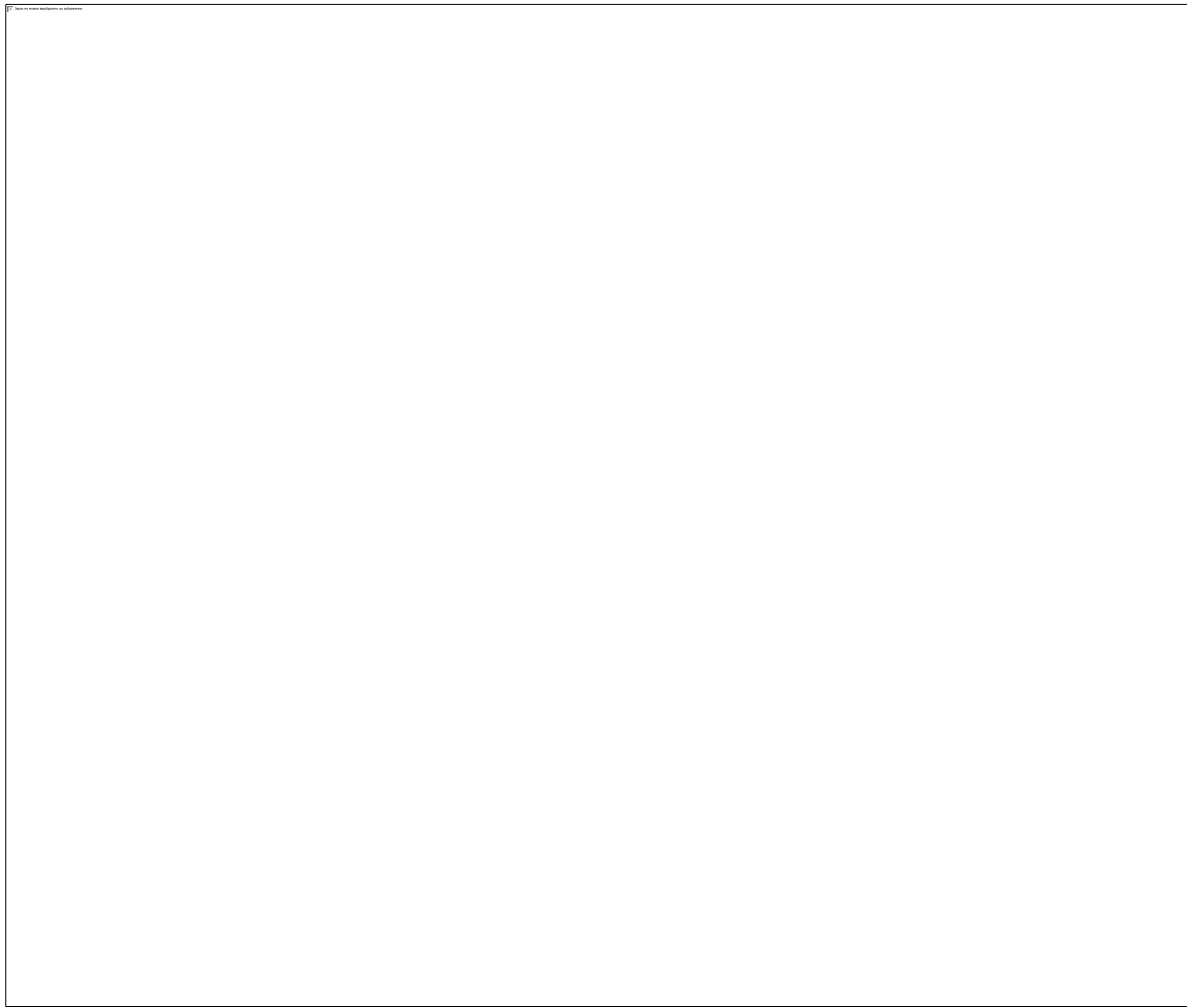

Рис. 2.6. Види фінансово-розрахункових операцій за субрахунком 6415
«Розрахунки з іншими кредиторами» в установі ПК «Березіль»

Примітки. Сформовано за даними нормативної бази [63]

Характерною особливістю таких розрахунків в досліджуваній організації є те, що вони проводяться не за фактичним відвантаженням товарів на основі платіжних документів. Розрахунки з постачальниками в порядку планових платежів здійснюються не за кожною окремою угодою, пов'язаною з відвантаженням товару чи наданням послуг, а періодичним перерахуванням постачальнику коштів з поточних чи реєстраційних рахунків через виписування платіжних доручень у строки і в розмірах, наперед обумовлених сторонами.

Сума кожного планового платежу і строки перерахування встановлюються сторонами на поточний місяць (квартал) на підставі, періодичності платежів і обсягів поставок, закупівель чи надання послуг за договорами чи згодами або фактичної поставки за минулий місяць.

Планові платежі застосовуються в таких випадках:

- контрагентів договору не влаштовують ні передоплата, ні оплата за фактом здійснення угоди;
- угода реалізується протягом тривалого періоду, її оплата здійснюється протягом того ж періоду, як правило, рівними частками, незалежно від ритму поставок;
- обсяг угоди при укладенні договору відомий приблизно та може уточнюватися в ході її реалізації.

Розрахунки в порядку платежів у бюджетних установах застосовуються за наявності постійних господарських зв'язків з різними установами та організаціями за поставками матеріальних цінностей і наданням послуг, наприклад, при розрахунках з продовольчими базами за продукти харчування, з госпрозрахунковими аптеками за медикаменти, з організаціями громадського харчування за отримані талони на харчування учнів, в автопідприємствами за послуги автотранспорту, а також розрахунки за комунальні послуги.

Аналітичний облік розрахунків за субрахунками 2111, 2113 ведеться в Накопичувальній відомості за розрахунками в порядку планових платежів (меморіальний ордер №7).

При таких поставках невід'ємним елементом є щомісячна звірка стану розрахунків постачальника і покупця про стан своїх розрахунків на підставі фактично одержаних матеріальних цінностей та проведених оплат і здійснюють перерахунок.

Кінцеві розрахунки в установі ПК «Березіль» проводять в останній платіж місяця шляхом складання спеціального акту, який служить основою для регулювання стану розрахунків між двома сторонами.

Виникнення кредиторської заборгованості, яка полягає у неспроможності бюджетної установи виконати свої зобов'язання перед кредиторами.

2.2. Особливості обліку дебіторської та кредиторської заборгованості в установі ПК «Березіль»

Активи установи у формі дебіторської заборгованості включають розрахунки із покупцями, замовиками та різними дебіторами; розрахунки з бюджетом, з підзвітними особами; за відшкодуванням завданих збитків, розрахунки з іншими дебіторами установи за господарськими операціями, що не були враховані за згаданими видами розрахунків.

Через відсутність відповідного НП(С)БОДС, за організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості слід керуватися нормативними актами, що регламентують засади облікової політики у бюджетних установах, зокрема, це п. 3.1 р. III Порядку бухгалтерського обліку окремих активів та зобов'язань бюджетних установ, затвердженого наказом Мінфіну від 02.04.2014 р. № 372. Цей документ в цілому визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про операції з грошовими коштами, розрахунками в національній валюті із дебіторами та кредиторами бюджетних установ. Зокрема, Порядок передбачає, що дебітори – це юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували установі певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів, а дебіторська заборгованість – сума заборгованості дебіторів установі на певну дату.

Відповідно до п. II НП(С)БОДС 134 «Фінансові інструменти», фінансові активи входять до складу фінансових інструментів, які, своєю чергою, включають:

- грошові кошти, не обмежені для використання, та їх еквіваленти;
- дебіторську заборгованість, не призначену для перепродажу;
- фінансові інвестиції, що утримуються до погашення;
- фінансові активи, призначені для перепродажу;
- інші фінансові активи.

Зазначимо, що облік заборгованості в системі керування ПК «Березіль» здійснюється з моменту підписання договору, де зазначаються суть та умови

угоди, обов'язки сторін щодо виконання умов домовленості та відповідальність сторін у разі порушення таких зобов'язань.

Договір вважається укладеним за умови його підписання учасниками угоди або, крім того, завірення його підписом нотаріуса. В установі ПК «Березіль» складають декілька видів договорів: договір оренди, договір на видачу позик працівникам, господарські договори. Слід зауважити, що юридичне засвідчення співпраці договірними засадами в установі ПК «Березіль» не оформлюється бухгалтерськими записами і не фігурує в облікових реєстрах, але відноситься до етапу первинного обліку, оскільки договір містить відомості про господарську операцію, а також є письмовим свідоцтвом, яке фіксує та підтверджує господарські операції, включаючи розпорядження та дозволи адміністрації власника на їх проведення. Бухгалтерські записи формуються в момент переходу права власності на товари (роботи, послуги), підставою для здійснення яких є первинні документи.

Проте, свідчить практика, бюджетні установи, організації, державні підприємства часто недооцінюють значення договорів і здійснюють придбання товарів на основі виставлених постачальником рахунків.

До первинних джерел інформаційного забезпечення обліку поточної дебіторської заборгованості у ПК «Березіль» належать:

- рахунки-фактури;
- рахунки;
- акти приймання-передачі виконаних робіт, наданих послуг;
- податкові накладні;
- товарно-транспортні накладні.

Для погашення дебіторської заборгованості або її забезпечення застосовують виписку банку, прибутковий касовий ордер, короткостроковий вексель, розрахунки за бартерним контрактом. Для контролю та впорядкування оброблення даних на підставі первинних документів можуть складатися зведені облікові документи. Схема обробки первинних документів та обліку дебіторської заборгованості у ПК «Березіль» представлено на рис. 2.7.

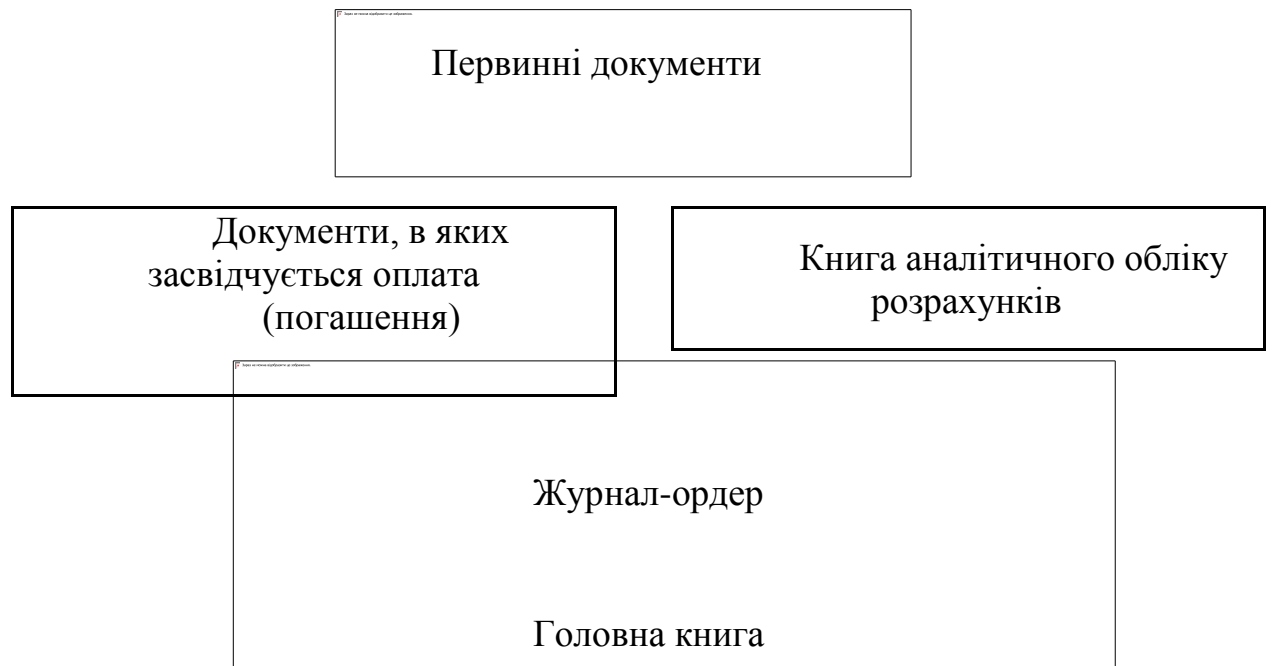

Рис. 2.7. Схема первинного обліку поточної дебіторської заборгованості у ПК «Березіль»

Примітки. Примітка. Сформовано на основі дослідження нормативної бази та практики обліку в установі

Первинні документи і облікові регістри, які пройшли обробку, бухгалтерські звіти і баланси до передачі їх в архів установи зберігають бухгалтерії господарства в закритих шафах. Первинні документи: облікові регістри, бухгалтерські звіти і баланси передаються в архів. У архіві документи зберігаються на полицях в хронологічному порядку.

Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій установ і організацій № 291 для обліку довгострокової дебіторської заборгованості призначено рахунок 20 «Довгострокова дебіторська заборгованість». Для обліку поточної дебіторської заборгованості Планом рахунків визначено рахунки 2 класу:

- 2110 дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом
- 2111 Поточна дебіторська заборгованість за розрахунками за товари, роботи, послуги. Поточна дебіторська заборгованість виникає під час звичайної діяльності комбінату хлібопродуктів та включає в себе процеси

постачання, виробництва і реалізації товарів (готової продукції, робіт, послуг).

- 2112 Дебіторська заборгованість за короткостроковими кредитами, наданими розпорядниками бюджетних коштів;
- 2113 Розрахунки за авансами, виданими постачальникам, підрядникам за товари, роботи і послуги;
- 2114 Дебіторська заборгованість за розрахунками із соціального страхування;
- 2115 Розрахунки з відшкодування завданих збитків;
- 2116 Дебіторська заборгованість за розрахунками з підзвітними особами;
- 2117 Інша поточна дебіторська заборгованість;
- 2118 Розрахунки із спільної діяльності.

Незважаючи на те, що розрахунки з бюджетом є найбільш розповсюдженим видом розрахунків у закладах охорони здоров'я, дошкільних та ряду інших навчальних закладів, в Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затвердженою Постановою Правління Національного банку України від 21.01.2004 за № 22 [4] не передбачено такої форми розрахунків, що вимагає, на нашу думку, внесення відповідних корективів.

Розрахунки з постачальниками в порядку планових платежів обліковуються в установі ПК «Березіль» за субрахунком 2110 «Розрахунки з бюджетом».

За дебетом субрахунку 2110 в установі ПК «Березіль» відображають суми перерахованих в рахунок планових платежів з кредитом субрахунків рахунків 2311 «Поточні рахунки в банках», 2313 «Реєстраційні рахунки».

За кредитом субрахунку 2110 відображаються отримані матеріальні цінності, виконані роботи та отримані послуги та дебетом відповідних субрахунків рахунку 1511 «Продукти харчування», 80 «Витрати на виконання бюджетних програм», 81 «Витрати на виготовлення продукції (надання послуг, виконанн робіт)».

Облік розрахунків з дебіторами установи, що не враховані в операціях за субрахунками 2110, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, передбачений субрахунок 2117 «Інша поточна дебіторська заборгованість».

До складу розрахунків з іншими дебіторами в установі ПК «Березіль» належать такі розрахунки:

– із підприємствами, установами, організаціями шляхом попередньої оплати за товари, роботи та послуги, які отримає установа в майбутньому (після перерахування плати) за умовами договору, якщо це передбачено чинним законодавством України;

– із підприємствами, установами, організаціями, фізичними особами, яким установа реалізувала товари, виконала роботи та надала послуги, якщо умовами договору передбачена оплата після їх надання;

– із студентами та учнями за користування гуртожитком при вищих і середніх спеціальних навчальних закладах.

За дебетом субрахунку 2117 в установі ПК «Березіль» відображаються:

– нарахована плата за гуртожиток, відвантажені товари, виконані роботи та надані послуги, за які оплата буде отримана в майбутньому. При цьому кредитуються субрахунки рахунків 71 «Доходи від реалізації продукції», 72 «Доходи від продажу активів»;

– перерахована попередня оплата за товари, роботи та послуги, що будуть надані установі в майбутньому. При цьому кредитуються субрахунки рахунків 2311 «Поточні рахунки в банках», 2313 «Реєстраційні рахунки».

За кредитом субрахунку 2117 в установі ПК «Березіль» відображаються:

– надходження коштів за вже відвантажені в минулому товари, виконані роботи та надані послуги. При цьому дебетуються субрахунки рахунків 2311, 2312, 2313;

– отримання товарів, робіт та послуг, що були оплачені в минулому шляхом попередньої оплати. При цьому дебетуються субрахунки рахунків 10, 11, 12, 1511, 1512, 1513, 1514, 1515, 1516, 1517, 1518, 18, 17, 80, 81, 82.

З кінці місяця залишок за субрахунком 2117 може бути як дебетовим, так і кредитовим. У фінансовій звітності він відображається розгорнуто: дебетове сальдо – у складі оборотних активів, а кредитове – у складі зобов'язань. Однак, цей залишок не завжди буде відтворювати реальний стан дебіторської заборгованості, оскільки у бюджетних установах стан доходів і витрат відображається у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження чи сплати коштів.

Одне із вагомих етапів процесі бухгалтерського обліку в установі ПК «Березіль» відведено поточному обліку. Поточний облік складається з операцій щодо: реєстрації інформації, отриманої в результаті первинного обліку, у системі рахунків бухгалтерського обліку; реєстрації інформації у носіях інформації даного етапу обліку – облікових реєстрах; групування та перегрупування показників інформаційних даних. Тому, з метою раціонального ведення поточного обліку, на нашу думку, необхідно систематизувати дані в розрізі видів дебіторської заборгованості за допомогою субрахунків четвертого порядку.

Обліку стану розрахунків з іншими дебіторами забезпечить формування економічної інформації за їх видами, необхідної для оперативного контролю та прийняття невідкладних управлінських рішень.

Зобов'язання підприємства відповідно до НП(С)БОДС 128 «Зобов'язання» поділяються, зокрема, на: довгострокові, наведені в розділі III пасиву Балансу; поточні, наведені в розділі IV пасиву Балансу [49].

Слід наголосити, що завданнями обліку зобов'язань є своєчасне, повне і правильне документальне оформлення і відображення на рахунках синтетичного і аналітичного обліку господарських операцій з виникнення та погашення кредиторської заборгованості, не допускаючи прострочок у платежах і уникаючи штрафних санкцій.

Згідно НП(С)БОДС 128 «Зобов'язання» до довгострокових зобов'язань належать: довгострокові кредити банків; інші довгострокові позики, зобов'язання за довгостроковими цінними паперами, довгострокові

зобов'язання за операціями з оренди, Інші довгострокові фінансові зобов'язання» [67].

Для узагальнення інформації про наявність та погашення довгострокової кредиторської заборгованості в установі ПК «Березіль» належать рахунки 6011 «Довгострокові кредити банків» 6012 «Відстрочені довгострокові кредити банків» 6013 «Інші довгострокові позики», 6014 «Зобов'язання за довгостроковими цінними паперами», 6015 «Довгострокові зобов'язання за операціями з оренди», 6016 «Інші довгострокові фінансові зобов'язання» [72].

Облік розрахунків за довгостроковими кредитами банків та іншими довгостроковими позиками які не є поточними зобов'язаннями, в установі ПК «Березіль» проводять по рахунку 60. За дебетом рахунка відображається погашення заборгованості та переведення до поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями, за кредитом – суми одержаних довгострокових позик, а також переведення короткострокових відстрочених позик до складу довгострокових.

Зарахування довгострокових позик на поточні рахунки обліковується на рахунках: Дебет 2311 «Поточні рахунки в банках» Кредит 60 «Довгострокові кредити банків». Переведення короткострокових позик до складу довгострокових у зв'язку зі змінами умов кредитування обліковується: Дебет 6116 «Короткострокові позики» Кредит 6013 «Інші довгострокові позики». Операції з погашення довгострокових позик і процентів за ними у обліковій практиці відображається записом Дебет 6013 «Інші довгострокові позики» Кредит 2311 «Поточні рахунки в банках».

Для обліку поточної кредиторської заборгованості в установі ПК «Березіль» призначені рахунки 6 класу: 60 «Довгострокові зобов'язання», 61 «Поточна заборгованість кредитами та позиками», 62 «Розрахунки за товари, роботи, послуги», 63 «Розрахунки за податками і зборами », 64 « Інші поточні зобов'язання », 65 « Розрахунки з оплати праці», 66 «Розрахунки за внутрішніми розрахунками», 67 «Забезпечення майбутніх витрат і платежів», 68

«Зобов'язання за надходженнями до бюджету», 69 «Доходи майбутніх періодів» [72].

Розглянемо більш детально рахунки, які застосовує в своїй обліковій практиці для обліку поточної кредиторської заборгованості ПК «Березіль».

Для бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками і підрядчиками в досліджуваній установі передбачений рахунок 62 «Розрахунки за товари, роботи, послуги». Основними джерелами інформації для контролю розрахункових відносин по товарних операціях є первинні документи з обліку розрахунків з постачальниками і підрядниками, що уточнено у таблиці 2.3.

На суму оплати за відвантажену продукцію, виконані роботи та надані послуги покупцям і замовникам та на суму нарахованого ПДВ на виручку в ПК «Березіль»здійснюють наступні записи: Дебет 2117 «Інша поточна дебіторська заборгованість», Кредит 7211 «Доходи від реалізації активів» та Дебет 7211 «Доходи від реалізації активів», Кредит 6311 «Розрахунки з бюджетом за податками та зборами». При погашенні покупцями та замовниками своєї заборгованості: у випадку погашення грошовими коштами бухгалтерія комбінату хлібопродуктів проводить запис Д-т 2211, Д-т 2311, К-т 2117.

Поточна дебіторська заборгованість покупців та замовників за надані їм продукцію, товари, роботи або послуги відображається в статі балансу «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги». До підсумку балансу включається чиста реалізаційна вартість дебіторської заборгованості.

Для узагальнення інформації за всіма видами платежів до бюджету, в тому числі податків з працівників ПК «Березіль», застосовується рахунок 6311 «Розрахунки з бюджетом за податками і зборами».

Документування розрахунків з покупцями та замовниками
в установі ПК «Березіль»

Розрахунки з вітчизняними покупцями	Розрахунки з іноземними покупцями
Виникнення заборгованості	
<ul style="list-style-type: none"> - накладні - рахунки-фактури - рахунки - акти приймання робіт, послуг - податкові накладні - товарно-транспортні накладні (ТМ-1) - товарні накладні 	<ul style="list-style-type: none"> - комерційні документи - транспортні накладні (CMR - залізнична накладна, авіанакладна, коносамент) - платіжні документи на перерахування сум митних платежів та інших податків на рахунки митних установ - розрахунки бухгалтерії про наявність курсових різниць
Погашення заборгованості	
Виписки банку, ПКО, векселі	Виписки банку, векселі

Примітка. Сформовано на основі дослідження нормативної бази та практики

За кредитом рахунку відображаються нараховані платежі до бюджету зі сплати податків і зборів тощо, нараховані зобов'язання за єдиним внеском на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а також одержані кошти від органів страхування, за дебетом - їх сплата, погашення заборгованості, списання в кореспонденції з дебетом рахунків 16, 80, 81 – нарахування платежів, що включаються в витрати установи.

Облік зобов'язань з оплати праці на ПК «Березіль» ведеться на рахунку 65 «Розрахунки з оплати праці». За кредитом рахунку відображаються суми нарахованої працівникам заробітної плати, матеріальної допомоги, премій, допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю тощо, суми, що утримуються із заробітної плати за дорученнями-зобов'язаннями працівників, суми стипендій, пенсій, допомоги та інших трансфертів населенню, суми, що утримуються із заробітної плати, стипендій, пенсій, допомоги тощо за виконавчими листами та іншими документами, суми нарахованих гонорарів, що виплачуються позаштатному складу, за дебетом - їх виплата, утримання з

них, перерахування за призначенням утриманих із заробітної плати сум, а також суми, що не отримані в строк і віднесені на субрахунки «Розрахунки з депонентами». При відрахуваннях до соціальних фондів за рахунок установи розраховані суми відображаються за дебетом тих рахунків, на які була віднесена нарахована зарплата, і кредитується рахунок 6313 відповідного субрахунку.

Видатки на заробітну плату мають найбільшу питому вагу в кошторисах і складають основну суму загальних видатків, а тому облік праці та її оплати в ПК «Березіль» є важливою ділянкою обліку.

На ПК «Березіль», як і на всі юридичні особи, поширюється дія законів України «Про оплату праці», «Про відпустки», Кодекс законів про працю, інструкції Держкомстату, накази та інструкції інших державних органів щодо праці, її оплати, нарахування внесків на соціальне страхування. Розмір заробітної плати залежить від складності та умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства.

Нарахування заробітної плати за місяць і виплата здійснюються за розрахунково-платіжною відомістю. До розрахунково-платіжної відомості вносяться табельні номери, прізвища й ініціали працівників, обійманні ними посади, суми нарахованої основної, додаткової заробітної плати з розшифруванням за усіма видами доплат, надбавок, премій та інших виплат, а також суми утриманих податків, виданих авансів та інші суми.

Обліковим реєстром обліку у ПК «Березіль» є журнал № 3 та відомість № 3.6 по рахунку 64 та журнал 5 або 5а по рахунку 65. Згідно меморіального ордеру 5 за вересень 2018 рік ПК «Березіль» нарахував і виплатив заробітної плати на суму 562627,86 грн. (табл. 2.4.).

Таблиця 2.4

Типова кореспонденція операцій із заробітної плати

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума
		Дт	Кт	
1	Нарахування заробітної плати працівникам	8011 (8021), 8111 (8121)	6511 (6521)	349265,66
2	Нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування	8012 (8022), 8112 (8122)	6313 (6323)	67456,2
3	Утримано профспілкових внесків	6511.2111	6516.2111	973,09
4	Утримано військовий збір	6511.2111	6312.2111	5362,29
5	Утримано прибутковий податок з громадян	6511.2111	6311.2111	64346,09
3	Нарахування суми допомоги з тимчасової непрацездатності, що сплачуються за рахунок коштів суб'єкта державного сектору	8011 (8021), 8111 (8121)	6511 (6521)	2221
4	Нарахування суми допомоги з тимчасової непрацездатності, що здійснюється за рахунок Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності тощо	2114 (2124)	6511 (6521)	5438

Примітка. Сформовано на основі МО 5

Підсумовуючи можна стверджувати, що при дослідженні методики відображення дебіторської та кредиторської заборгованості в системі рахунків бухгалтерського обліку у ПК «Березіль» належна організація обліку заборгованості в установі ПК «Березіль» має важливе значення, оскільки сприяє упорядкуванню інформації, прозорості та достовірності даних розрахункових операцій за борговими зобов'язаннями.

2.3. Напрями удосконалення обліку розрахунків з дебіторами і кредиторами в умовах комп'ютерних технологій

Ведення бухгалтерського обліку, складання звітності та аналіз виконання кошторису має важливе значення у забезпеченні повноцінного функціонування суб'єктів державного сектору.

Важливими завданнями, що ставляться перед бухгалтерськими службами бюджетних установ, є забезпечення своєчасного, повного, відповідного нормативній базі обліку господарських процесів, що гарантує ефективне використання всіх ресурсів, збереження майна та економне витрачання бюджетних коштів. Застосування сучасних комп'ютерних інформаційних систем дає змогу виконувати всі ці задачі, включаючи розрахунки, створивши оптимальну структуру управління, підвищивши ефективність роботи облікового та управлінського персоналу [40,142].

В умовах автоматизованої обробки інформації змінюється цільове призначення бухгалтерського обліку, він стає складовою частиною системи управління організацією. Введення в практику програмних продуктів автоматизованих систем бухгалтерського обліку дає можливість комплексно вирішувати завдання не лише з обліку, але й з контролю, аналізу та аудиту.

Розвиток господарюючого суб'єкта в сучасних ринкових умовах значною мірою залежить від його активної співпраці з юридичними та фізичними особами, які діють як ділові партнери – контрагенти установ.

Досить важко оцінити відносини з партнерами, а також доцільність окремих угод, але можна простежити довгий ланцюжок продажів і покупок кожного продукту в контексті постачальників і покупців на мові комп'ютерних технологій. Однак завдання ускладнюється тим, що партнер може бути одночасно і постачальником, і покупцем. У цих умовах роз'яснення таких питань, як борг партнера, прострочені платежі, прибутковість окремих товарів тощо, можуть забезпечити несподівану і дуже корисну інформацію, швидкість і точність якої буде забезпечена комп'ютеризацією бухгалтерського обліку.

Важливу роль у автоматизації платежів відіграє глобальна мережа Інтернет, за допомогою якої установа може отримати необхідні дані про рівень ризику та прибутковості шляхом вивчення звітної інформації, розміщеної на сайті контрагента, і безпосередньо проводити розрахунки з контрагентом за допомогою електронних документів та електронної пошти.

Бухгалтерські інформаційні системи, як правило, складаються з шести основних компонентів: людей, процедур та інструкцій, даних, програмного забезпечення, інфраструктури інформаційних технологій та внутрішнього контролю[3].

Автоматизація бухгалтерського обліку дає такі результати:

- економічність бухгалтерського обліку досягається за рахунок оптимізації оподаткування;
- зменшується ризик виникнення різноманітних помилок, що в свою чергу, «рятує» від санкцій та штрафів зі сторони податкової;
- інформаційні потоки впорядковуються, адже при автоматизації обліку можна отримати будь-яку інформацію натисканням всього декількох клавіш;
- підвищується оперативність бухгалтерського обліку.

Люди в AIS це просто користувачі системи. Професіонали, які можуть потребувати використання AIS організації, включають: бухгалтерів, консультантів, бізнес-аналітиків, менеджерів, фінансистів та аудиторів. AIS допомагає різним підрозділам компанії працювати разом. AIS повинна бути розроблена таким чином, щоб задовольнити потреби людей, які її використовуватимуть.

Вагомою умовою нормальної підприємницької діяльності, є виконання контрактів і замовлень на терміни, обсяг і повноту постачання. Порушення умов договору призводить до відповідальності постачальника у вигляді штрафів та збитків, понесених покупцем. Тому, забезпечуючи нормальний хід діяльності установи, покупець повинен організувати контроль за виконанням договорів і замовлень на постачання матеріальних ресурсів і вести облік їх виконання.

Оперативний облік виконання договорів у ПК «Березіль» ведуть в спеціальних картках, до яких заносять із договорів і замовлень строки, обсяги і асортимент поставок, а також на підставі одержаних від постачальників документів на відвантаження (рахунків-фактур, товарно-транспортних накладних) щоденно відмічають фактичне виконання. Такий оперативний облік можна вести на ЕОМ, без складання карток або будь-яких інших паперових документів, здійснюючи контроль при читанні інформації безпосередньо з екрану дисплея.

Для обліку розрахунків з дебіторами і кредиторами в системі «Парус» призначено кілька модулів. За їх допомогою здійснюється ведення картотеки пропозицій потенційних постачальників; складання плану закупівель у відповідності до укладених договорів та довгострокових контрактів; вибір конкретного постачальника; формування замовлення на поставку; реєстрація документів, на основі яких здійснюється закупівля; одержання різних звітів в розрізі номенклатури що відстежується, партій, груп та систем класифікації, що застосовуються.

Врахування фінансових і товарних документів на придбання при роботі з контрагентами відбувається в модулі «Керування закупками».

Загальні можливості модуля «Керування закупками» характеризуються такими можливостями, як облік партій товарів, що закуповуються; простеженням стоків зберігання, строків дій ліцензій і сертифікатів; облік повернень по рекламації; автоматизований розподіл товарів по складах тощо. Окрім того, є можливість реалізації таких стандартних звітів, як: звіти про товари, що купуються в розрізі номенклатури, постачальників, груп, партій, зовнішньої класифікації; звіти по зареєстрованих прибуткових і сформованих накладних на повернення; звіт про стан замовлень (документів-підстав, що виконуються) на закупку; реєстри документів підстав і накладних; звіт про невідповідність в документах на закупку.

Для розрахунку з постачальниками і одержувачами в установі ПК «Березіль» призначений однойменний модуль, що забезпечує повний контроль

взаєморозрахунків з контрагентами з врахуванням фінансових і товарних супровідних документів. Основні можливості модуля полягають у формуванні реєстру договорів, що виконуються з обліком товарних та фінансових документів по цих договорах; спеціальному режимі прив'язування платіжних документів до договорів (документів-основ); автоматичному формуванні платіжних документів по документу-основі; контролі взаєморозрахунків; аналітиці відносин з постачальниками та одержувачами по взаємних заборгованостях в розрізі періодів, договорів, груп договорів, конкретних матеріальних цінностей; нарахуванні і обліку штрафів (неустойок, пені) по невиконаних зобов'язаннях контрагентів або фірм. Окрім обліку розрахунків з постачальниками, в системі «Галактика» окремо реалізована можливість ведення розрахунків з покупцями.

Інтерфейс користувачів програмного модуля «Керування продажами» реалізований в «Парус» аналогічно інтерфейсу модуля «Керування закупівлями».

Прайс-лист можна формувати вручну або автоматично, розраховуючи на передбачувану ціну реалізації шляхом додавання до облікової ціни ТМЦ описаної користувачем гнучкої системи торгових націнок (знижок) та податків. Також в цьому модулі за умови повної інтеграції з модулем «Постачальники, одержувачі» реалізована можливість ведення продаж наборами (комплектами) товарів, а також резервування ТМЦ в розрізі складів і підприємств, прогнозування об'ємів закупівель і формування заявок на дефіцити.

Важливим елементом при вирішенні задач керування закупівлями і продажами є програмний модуль «Складський облік», в якому реалізовано можливості щодо формування прибуткових і видаткових складських ордерів, розподіл запасів по матеріально-відповідальних особах; облік партій товарів, контроль строків зберігання партій, строків дії сертифікатів; формування різноманітних відомостей щодо руху та наявності матеріальних цінностей в широкому діапазоні розрізів. Саме в цьому модулі здійснюється контроль неліквідів, наднормативів, дефіцитних позицій; проведення інвентаризації,

формування відомості фактичної наявності, порівняльної відомості по підсумках інвентаризації, по неузгоджених позиціях; проведення дооцінки іноземних товарів в зв'язку зі змінами курсу валют; переоблік собівартості реалізації у відповідності з методикою обліку, що застосовується, та списання товарів.

Список аналітичних об'єктів (субконто) «Контрагенти» представлений у вигляді трирівневого довідника. Заповнення цього довідника інформацією може здійснюватися достроково або безпосередньо в процесі введення операцій і документів.

Виду субконто «Підстава» відповідає довідник, який містить відомості про документи – підстави для розрахунків. Такими документами можуть бути договори, рахунки, акти та ін. Даний довідник має назву «Договори», але до нього можуть вноситися відомості і про будь-які інші види документів.

Відмітимо також, що присутність даного аналітичного розрізу дозволяє з'ясувати суму дебіторської (кредиторської) заборгованості за кожним документом, а також прослідкувати одночасне виникнення дебіторської та кредиторської заборгованості у одного й того ж контрагента.

Наявність третього субконто виду «Варіанти реалізації» зумовлене необхідністю вести окремий облік за варіантами реалізації для правильного вирахування податків.

Відмітимо також, що при обліку авансових платежів аналітичний облік ведеться у розрізі тих же видів субконто – «Контрагенти», «Підстава» та «Варіанти реалізації». Це означає, що всі отримані від покупця аванси враховуються не тільки з деталізацією за договорами, а ще з деталізацією за варіантами реалізації, що дозволяє найбільш точно здійснювати його наступний залік. Цю особливість необхідно брати до уваги при оформленні документів та введенні бухгалтерських операцій.

Програмою передбачено здійснення кількох типів реалізації шляхом вибору з фіксованого переліку. Можливі варіанти видів реалізації подані у

вигляді перерахунку «Типи реалізації» зі значеннями: виробництво; виконання робіт; надання послуг; надання посередницьких послуг тощо.

Програма також дає можливість користувачам обирати вид платежів для розрахунків із замовниками. До них можна віднести: передоплату (яка передбачає будь-які розрахунки в безготівковій формі), бартер (передбачає товарообмінні операції) та оплата через касу (оплата в готівковій формі).

Окрім того, в програмі реалізована можливість створення звітів та розрахунків відповідно до потреб користувачів, що може бути зумовлено як галуззю діяльності господарюючого суб'єкта, так і специфікою його діяльності. Призначення підсистеми «БААН IV – Збут, постачання, склади» полягає у встановленні повного контролю над сферою постачання, обліку та зберігання матеріальних ресурсів підприємства.

Оскільки ця підсистема є модульною, то функції, що виконуються системою, поділені за модулями.

Модуль «Керування закупками» акумулює необхідну інформацію стосовно того, хто ж із постачальників здатний надати ті чи інші товари з необхідними характеристиками.

Функціонально насичений модуль «Керування продажем» дозволяє реалізовувати електронний обмін даними по продажу, виконувати прямі поставки, складати комерційні пропозиції.

Модуль «Інформація по маркетингу та торгівлі» пропонує набір функцій для керування маркетинговою діяльністю, аналізу та звітності за нею, а також для прямого розсилання. Робота по маркетингу – це основа для керування діловими відносинами з клієнтурою.

Модуль «Електронний обмін даними» дозволить швидко зв'язуватися з постачальниками, що, в кінцевому результаті, посилить позиції установи в умовах конкуренції. Це, в свою чергу, дасть змогу знизити рівень складських запасів без шкоди для рівня обслуговування та надійності. Ефективність роботи складів та обробки замовлень може бути значно підвищена в результаті застосування модуля «Електронний обмін даними» у поєднанні з

інструментальними засобами обробки штрихових кодів. Типова структура модуля забезпечує максимальну гнучкість у діловому спілкуванні.

Модуль «Керування замовленнями на поповнення» є важливим інструментом для проведення операцій по переміщенню наявних запасів між складами та дистриб'юторськими центрами. Система «БААН IV» надає установи повну свободу дій при завданні гнучких та ефективних процедур підготовки письмових підтверджень, відвантажувальної та приймальної документації. Замовлення на поповнення можуть бути видані в результаті розрахунку потреб в складських потужностях в модулі «Планування потреб для розподілу» або ж безпосередньо пов'язані з продажем.

Модуль «Керування зберіганням» сприяє більш ефективному та економічно доцільному застосуванню запасів, які треба зберігати, переміщувати та відпускати. Модуль може застосовуватись для керування роботою складу, складськими запасами та їх місцезнаходженням.

Модуль «Планування потреб розподілу» управляє поетапним поповненням складів дистриб'юторської мережі. Підприємствам, у яких є потреба у внутрішніх перевезеннях, система «БААН IV» надає великі можливості по управлінню запасами, які перевозять.

Конкорд – фінансово-управлінська система. Для обліку розрахунків в ній застосовують модулі «Дебітори/Продажі», «Кредитори/Закупівлі», «Склад».

Модуль «Дебітори» призначений для ефективного керування розрахунками з покупцями і замовниками, клієнтами та іншими типами дебіторів. Модуль дозволяє виставляти рахунки дебіторам, вести преїскуранти і визначати умови для надання різноманітних знижок.

Доповненням до модуля «Дебітори» є модуль «Замовлення», призначений для обліку реалізації і керування продажами. Можливості цього модуля включають резервування товарів, контроль цін у різних валютах, заснований на торговельній згоді, а також контроль замовлень по всіх етапах від пропозиції до виставлення рахунку. Цей модуль повністю інтегрований з такими модулями з обліку розрахунків як «Склад» та «Дебітори».

Ефективно керувати розрахунками установи з постачальниками, підрядниками та іншими кредиторами дозволяє модуль «Кредитори». Модуль підтримує різні умови поставки і оплати, дає змогу вести розрахунки в різних валютах і отримувати документи різними мовами. Цей модуль має спеціальні бухгалтерські процедури для відображення рахунків для оплати, що надходять, і для проведення часткових платежів. Як і у випадку з модулем «Дебітори» модуль «Кредитори» для більш розширеного та поглибленого обліку розрахунків має доповнення – Закупівлі. Цей модуль повністю інтегрований з такими модулями з обліку розрахунків як «Склад» та «Кредитори».

Сукупність засобів для ведення складського обліку і керування запасами містить модуль «Склад». Він включає такі можливості, як ведення списків комплектуючих, кількісного бюджету, необмеженої кількості складів, підрахунок необхідної кількості для закупівлі, контроль за переміщенням ТМЦ з необмеженим рівнем деталізації.

Для покращення обліку дебіторської і кредиторської заборгованості в умовах комп'ютеризації для ПК «Березіль» необхідно:

- створити інформаційну базу кредиторської та дебіторської заборгованості учасників розрахунків;
- звірити в електронній формі взаємні вимоги та зобов'язання й знайти найбільш раціональні способи погашення взаємної заборгованості;
- провести взаємозаліки, поступово скорочуючи обсяги заборгованості;
- вести облік та звітність проведених взаєморозрахунків.

Таким чином, створений під певну установу інструментарій забезпечує високий рівень адаптації програмного засобу як до особливостей суб'єкта господарювання, так і до змін в обліковій політиці та в діючому законодавстві. Це також дасть змогу проводити ефективну цінову політику, спрямовану на збільшення прибутку.

Висновки до розділу 2

Розглянутий стан організації розрахунків з дебіторами та кредиторами в установі ПК «Березіль» свідчить, що він відповідає вимогам чинного законодавства з цього питання і ведеться із застосуванням типових форм первинних документів зі складанням відповідним бухгалтерських проведення.

Належна організація обліку дебіторської та кредиторської заборгованості в установі ПК «Березіль» має важливе значення, оскільки сприяє упорядкуванню інформації, прозорості та достовірності даних розрахункових операцій за борговими зобов'язаннями.

Розглянуто методику відображення дебіторської та кредиторської заборгованості в системі рахунків бухгалтерського обліку в установі ПК «Березіль», що сприяє підвищенню інформативної функції бухгалтерського обліку.

Досліджено, що синтетичний облік дебіторської заборгованості ведеться з без порушень до вимог чинного законодавства стосовно резерву сумнівних боргів.

Для удосконалення організації обліку дебіторської і кредиторської заборгованості в умовах комп'ютеризації для ПК «Березіль» потрібно наступне:

- а) створити інформаційну базу кредиторської та дебіторської заборгованості учасників розрахунків;
- б) звірити в електронній формі взаємні вимоги та зобов'язання й знайти найбільш раціональні способи погашення взаємної заборгованості;
- в) провести взаємозаліки, поступово скорочуючи обсяги заборгованості;
- г) вести облік та звітність проведених взаєморозрахунків.

РОЗДІЛ 3

КОНТРОЛЬ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ В УСТАНОВІ ПК «БЕРЕЗІЛЬ»

3.1. Контроль дебіторської заборгованості у ПК «Березіль»

Внутрішній контроль – це процес спрямований на досягненні цілей установи що являється результатом дій керівництва з планування, організації, моніторингу діяльності установи і його окремих підрозділів. Визначити внутрішній контроль з погляду його бухгалтерського розуміння можна так: внутрішній контроль є структура, політика, правила, процедури по забезпеченню збереження активів підприємства і надійності бухгалтерських записів. Важливо усвідомлювати, що внутрішній контроль корисний тільки в тому випадку, якщо спрямований на досягнення конкретних цілей і перед тим, як оцінювати результати контролю необхідно визначити ці цілі.

Внутрішній контроль, як функція управління, дозволяє своєчасно виявити ці умови і фактори, які не сприяють ефективному веденню діяльності і досягненню поставленої мети. Будучи функцією управління, контроль виступає засобом двостороннього зв'язку між об'єктом і системою управління, інформацією про дійсний стан об'єкта і фактичне виконання управлінських рішень. Контроль дає інформацію щодо процесів, які відбуваються в установі ПК «Березіль», допомагає приймати найбільш доцільні рішення із загальних і спеціальних питань розвитку підприємства, надає можливість судити про правильність прийнятих рішень, своєчасність і результативність їх виконання.

Система внутрішнього контролю є внутрішньогосподарським контролем, який здійснюють директор установи, адміністрація та фахівці всіх структурних підрозділів, в тому числі обліково-фінансові служби, ревізійні комісії, контрольно-ревізійні управління.

Об'єктивна необхідність кардинальних змін в економіці спрямовує на пошук нових форм організації господарської діяльності на основі яких мають бути створені умови для цих змін. Одним із елементів інфраструктури є

структура незалежного контролю та консультування – аудит і, особливо внутрішній контроль, про що свідчать організаційні принципи функціонування і той спектр послуг, який може надавати дана структура і його спрямованість на забезпечення інтересів конкретного власника.

Обсяг і мета внутрішнього контролю змінюються й залежать від розміру, структури суб'єкта господарювання, вимог його управлінського персоналу. Як правило, внутрішній контроль складається з одного чи кількох наведених елементів:

- огляд систем бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю. Відповідальним за створення адекватних систем бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю є управлінський персонал. Внутрішній контроль, як правило, передбачає конкретну відповідальність за перевірку цих систем і моніторинг їх функціонування, а також передбачає надання рекомендацій для їх удосконалення;

- перевірка фінансової та господарської інформації. Цей елемент може включати перевірку способів, що застосовуються для визначення, виміру, класифікації цієї інформації і складання звітності про неї та конкретний запит щодо окремих статей, у тому числі детальне тестування операцій, залишків на рахунках і процедур;

- перевірка економічності та продуктивності діяльності, у тому числі нефінансові заходи контролю суб'єкта господарювання;

- перевірка дотримання законів, нормативних актів та інших зовнішніх вимог, а також політики, директив управлінського персоналу та інших внутрішніх вимог [67,47].

Внутрішній контроль є підрозділом суб'єкта господарювання. Для вивчення і здійснення попередньої оцінки функції внутрішнього контролю важливими критеріями є: організаційний статус – конкретний статус служби внутрішнього контролю на суб'єкті господарювання і вплив цього статусу на об'єктивність. В ідеальному випадку служба внутрішнього контролю звітує перед управлінським персоналом найвищого рівня щодо своєї діяльності й не

має жодної відповідальності за цю діяльність; обсяг діяльності, тобто характер і обсяг завдань, що виконуються внутрішніми аудиторами; чи здійснюється внутрішній контроль особами, які мають відповідні технічну підготовку і професіоналізм; чи належним чином здійснюється планування, контроль, перевірка та документування внутрішнього контролю.

При організації системи внутрішнього контролю повинні братися до уваги основні принципи її ефективності, дотримання яких є ключовою умовою успішного функціонування системи і які включають ряд основних правил: відповідальності, збалансованості, своєчасності повідомлення про відхилення, інтеграції, відповідності контролюючої і контрольованої систем, постійності, комплексності, узгодженості пропускну здатності різних ланок системи внутрішнього контролю, розподілу обов'язків, дозволу і схвалення. Всі вони взаємопов'язані, порядок їх поєднання залежить від конкретних обставин.

Відмітимо, що принципи є основою ефективного функціонування системи внутрішнього контролю, дотримання яких на практиці дозволяє: забезпечувати ефективне функціонування, стійкість і максимальний розвиток підприємства в умовах багатопланової конкуренції; зберігати та ефективно використовувати ресурси і сучасним перманентним мінливим умовам господарювання систему інформаційного забезпечення всіх рівнів управління, яка дозволяє своєчасно адаптувати функціонування господарюючого суб'єкта до змін у внутрішньому і зовнішньому середовищі тощо.

Дієвість контролю також підвищується завдяки вмілому поєднанню різних методів, способів і прийомів здійснення контролю. Традиційно серед основних методів контролю виділяють ревізію, інвентаризацію, тематичну перевірку, обстеження, внутрішній контроль, економічний аналіз тощо.

Залежно від специфіки установи внутрішній контроль повинен мати положення, в якому визначається особливе місце внутрішнього контролю, його цілі і завдання, відповідальність і взаємовідносини з іншими службами системи підприємства.

Основним принципом організації внутрішнього контролю є незалежність, яка обумовлюється чітким встановленням прав, обов'язків і відповідальності, підзвітністю і підлеглистю тільки керівнику та вищестоящому керівництву. Послідовність виконання функцій внутрішнього контролю на рис. 3.1.

Права, обов'язки і відповідальність спеціалістів, а також кваліфікаційні вимоги до цих посад регламентують посадові інструкції. З метою забезпечення якісного проведення службою внутрішнього контролю необхідно мати робочі документи, які є достатньо повними і детальними для забезпечення повноти аудиторської перевірки. Робочі документи допомагають планувати і проводити аудиторську перевірку, здійснювати контроль за проведенням аудиторської роботи, містять докази, отримані в результаті проведеної аудиторської роботи. Вони складаються й систематизуються так, щоб відповідати обставинам і потребам аудитора в кожній конкретній аудиторській перевірці.

Для збільшення ефективності аудиторської перевірки аудитор може користуватися графіками, аналітичною чи іншою документацією, підготовленою суб'єктом господарювання. За таких обставин аудитору необхідно впевнитися, що ці матеріали підготовлені належним чином. Аудитор розробляє і документально оформляє детальний загальний план аудиторської перевірки, що є інструкцією для розробки програми контролю.

До обов'язків служби внутрішнього контролю необхідно віднести:

- забезпечення постійного аналізу та контролю ймовірних ризиків діяльності установи, оцінки повноти та надійності ведення бухгалтерського обліку, операційного та адміністративного контролю;
- забезпечення постійного контролю за дотриманням співробітниками підприємства встановленого документообороту, процедур проведення операцій, функцій та повноважень згідно з покладеними на них обов'язками;
- проведення розгляду фактів порушень співробітниками підприємства чинного законодавства України, інших нормативно-правових актів та стандартів професійної діяльності, внутрішніх документів, які регулюють та визначають політику підприємства;

– надання рекомендацій керівництву або власнику підприємства при прийнятті рішень щодо забезпечення недопущення дій, результатом яких може стати порушення чинного законодавства, інших нормативно-правових актів;

– забезпечення повноти документування кожного факту перевірки, оформлення письмово висновків, де мають бути відображені усі питання, вивчені в ході перевірки, та рекомендації, надані керівництву або власнику підприємства;

– контролювання організації роботи в установі ПК «Березіль» з вивчення усіма співробітниками вимог чинного законодавства України, нормативно-правових актів, інших підзаконних та відомчих актів, внутрішніх документів підприємства на підставі переліку службових обов'язків;

– керівник служби внутрішнього контролю підприємства приймає участь у засіданнях керівних структур при обговоренні тем, які прямо або побічно стосуються внутрішнього контролю і контролю, бухгалтерського обліку, структури або розвитку підприємства [57,43].

Ми вважаємо, що по аналогії з зовнішнім аудитом, спеціаліст служби внутрішнього контролю підприємства повинен дотримуватись:

- принципу незалежності, об'єктивності та доброзичливості;
- принципу конфіденційності інформації;
- принципу майстерності і компетентності;
- принципу контролю роботи, яка виконується іншими спеціалістами, що залучаються до аудиторської перевірки;
- принципу документування внутрішнього контролю.

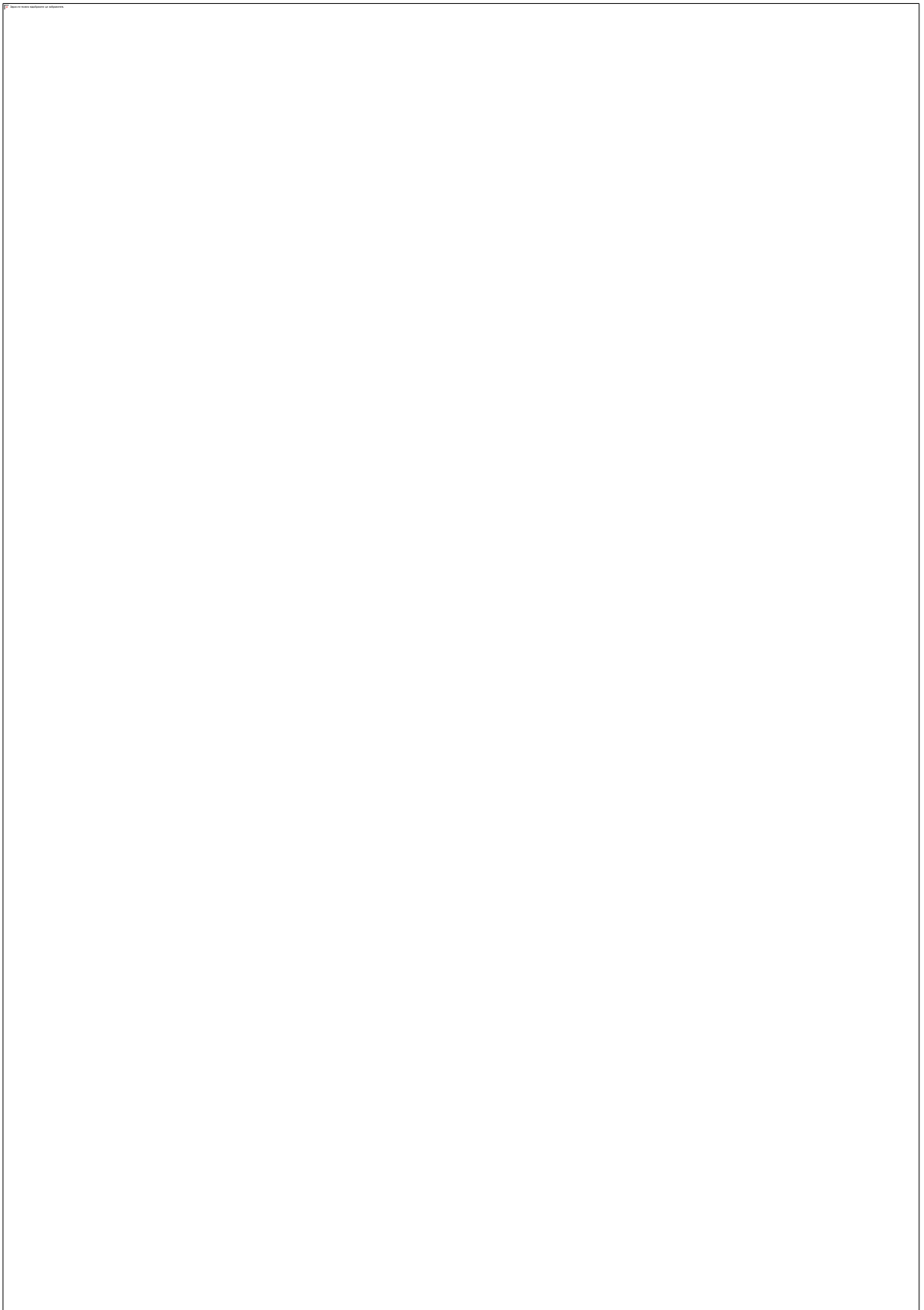

Рис. 3.1. Послідовність виконання функцій внутрішнього контролю

Примітка. Сформовано на основі дослідження нормативної бази та практики

Одним із найважливіших етапів організації внутрішнього контролю є визначення методики перевірки дебіторської заборгованості. Для встановлення методики внутрішнього контролю операцій з дебіторської заборгованості визначимо мету і завдання такого контролю (рис. 3.2).

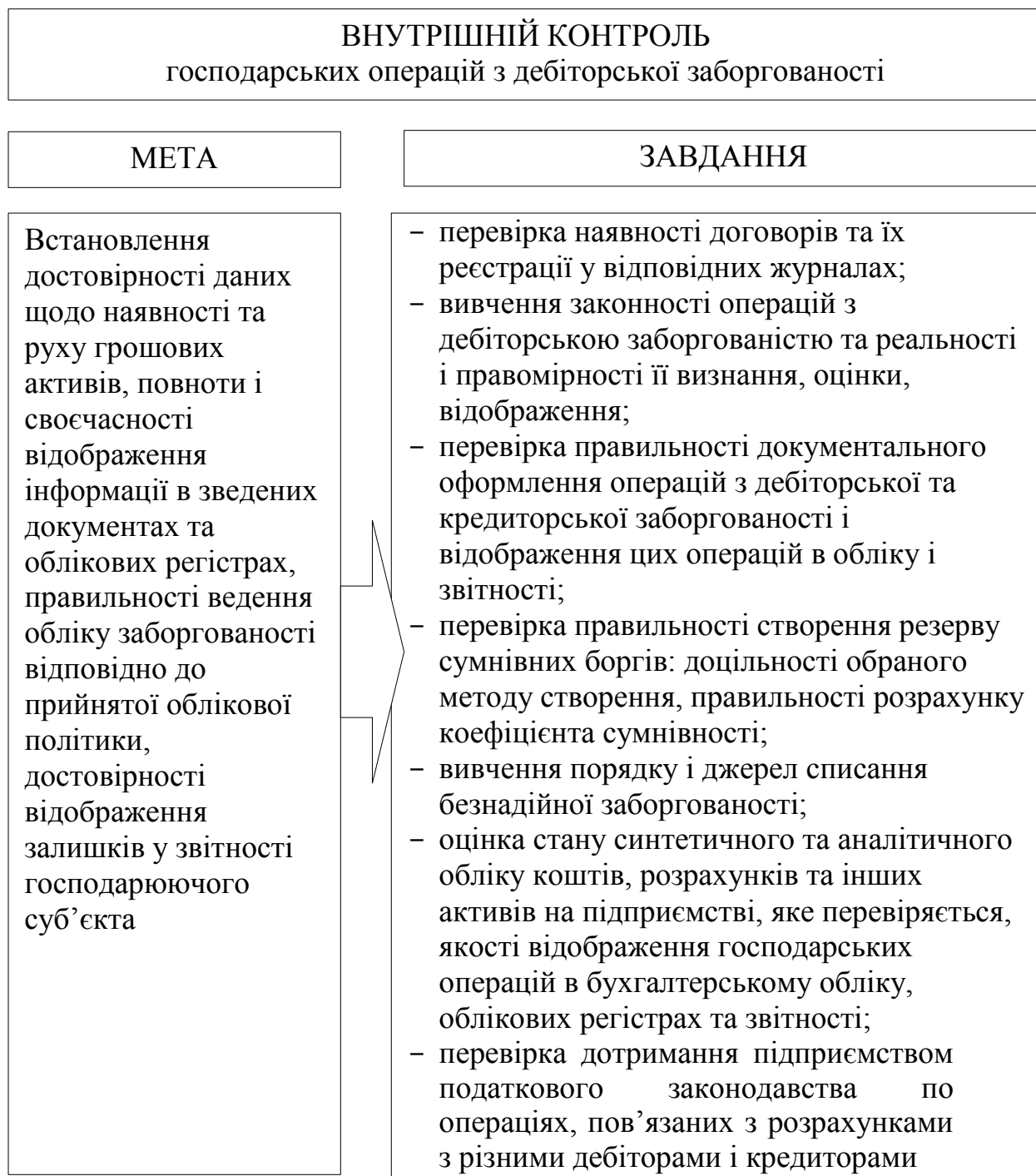

Рис. 3.2. Мета і завдання внутрішнього контролю операцій з дебіторської заборгованості

Примітка. Сформовано на основі дослідження нормативної бази та практики

Отже, метою внутрішнього контролю дебіторської заборгованості ПК «Березіль» є встановлення достовірності даних щодо наявності та руху грошових активів, повноти і своєчасності відображення інформації в зведених документах та облікових регістрах, правильності ведення обліку дебіторської заборгованості відповідно до прийнятої облікової політики, достовірності відображення залишків у звітності господарюючого суб'єкта.

Безконтрольне зростання дебіторської заборгованості – досить поширене явище в умовах кризи неплатежів. Система контролю, у даному випадку, має велике значення, тому що без неї сума дебіторських заборгованостей може перевищувати допустимий рівень, що призведе до зниження потоку готівки і до появи сумнівних боргів, які, в свою чергу, значно знизять загальний виторг, а отже і прибуток від реалізації продукції.

Для забезпечення ефективності внутрішнього контролю стану дебіторської заборгованості доцільно встановити конкретні процедури саме відповідно до розглянутих об'єктів та параметрів у Посадових інструкціях персоналу бухгалтерії.

Для удосконалення внутрішнього контролю дебіторської заборгованості в установі ПК «Березіль» пропонуємо проведення тесту внутрішнього контролю. Мета такого контролю – з'ясувати чи операції, які пов'язані з продажем товарів чи наданих послуг є дійсними; чи вчасно і точно реєструються операції з продажу товарів чи надання послуг у відношенні рахунка, суми і періоду; чи відповідають грошові надходження балансовим рахункам дебіторів; чи затверджується і реєструється повернення товарів замовниками точно у відношенні рахунка, суми і періоду; чи усі замовлення відповідним чином затверджуються з урахуванням ризику неплатежу, сумнівні рахунки визнаються і забезпечуються вчасно.

3.2. Контроль кредиторської заборгованості у ПК «Березіль»

Розрахунки установ державного сектору завжди знаходяться в зоні ризику як установи, так і контролюючих та правоохоронних органів, оскільки розрахунки є тією визначною складовою бюджетного процесу, яка пов'язує заходи щодо планування витрат, взяття бюджетних зобов'язань, виконання платежів, отримання результатів.

Саме з цією метою установи державного сектору повинні приділяти велику увагу проведенню саме внутрішнього контролю розрахунків та використання її результатів.

Бухгалтерія бюджетної установи ПК «Березіль» має ретельно стежити, щоб усі зобов'язання, які подаються на реєстрацію до Казначейства протягом року, були погашені. Однак трапляється, що установа не в змозі вчасно виконати зобов'язання, унаслідок чого в неї виникає кредиторська заборгованість. Яких заходів треба вжити для її погашення, як відобразити операції в бухобліку та звітності, розглянемо в цій консультації.

На жаль, у фінансово-господарській діяльності ПК «Березіль» трапляється, що кредиторська заборгованість стає простроченою. Відповідно до п. 1.2 Порядку № 372 прострочена кредиторська заборгованість виникає на 30-й день після закінчення строку обов'язкового платежу згідно з укладеними договорами або якщо дата платежу не визначена – після отримання підтвердних документів за отримані товари, виконані роботи, надані послуги.

Прострочена кредиторська заборгованість, як і дебіторська заборгованість, має загальний строк позовної давності, який згідно зі ст. 257 ЦК становить 3 роки.

Протягом усього цього строку установа ПК «Березіль» зобов'язана вживати заходів щодо погашення заборгованості. Якщо строк позовної давності минув, КЗ списується за загальним та спеціальним фондами відповідного бюджету (крім власних надходжень бюджетних установ) щокварталу (п. 4.2 розд. IV Порядку № 372).

Відмітимо, що для визначення КЗ, строк позовної давності якої минув, установа проводить інвентаризацію розрахунків. Розпорядчим документом (наказом) керівник установи призначає комісію. Склад комісії визначається відповідно до законодавства. Зауважимо, що інвентаризацію розрахунків може проводити як окремо створена комісія, так і інвентаризаційна комісія під час проведення інвентаризації відповідно до законодавства.

Інвентаризація розрахунків перш за все регулюється Законом «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», зокрема стаття 10 визначає, що:

– для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства повинні проводити інвентаризацію активів і зобов'язань, під час якої перевіряють і документально підтверджують їх наявність, стан і оцінку;

– об'єкти та періодичність інвентаризацій визначаються керівником підприємства, за винятком випадків обов'язкової інвентаризації, які встановлені законодавством [52].

Визначення сум КЗ, що підлягають списанню, здійснюється згідно з Положенням про інвентаризацію активів та зобов'язань, затвердженим наказом Мініфіну від 02.09.14 р. № 879 (далі – Положення № 879), та Порядком № 372.

Нагадаємо, що комісія перевіряє заборгованість щодо: дотримання строку позовної давності; обґрунтованості сум, які обліковуються на рахунках обліку розрахунків з покупцями, замовниками, постачальниками, підрядниками, одержаних і виданих векселів, одержаних позикових коштів, наданих кредитів, з підзвітними особами, депонентами, іншими кредиторами, а також виявляє ту КЗ, строк позовної давності якої сплив і яка планується до списання.

Комісія визнає КЗ та відображає результати інвентаризації розрахунків у Акті інвентаризації розрахунків із дебіторами та кредиторами (типову форму затверджено наказом Мініфіну від 17.06.15 р. № 572). Окремо складається: акт інвентаризації КЗ, строк позовної давності якої минув і яка планується до списання; довідка про причини виникнення простроченої КЗ. Акт

затверджується керівником бюджетної установи (п. 4.3 розд. IV Порядку № 372).

Розпорядники коштів нижчого рівня передають за відомчою підпорядкованістю затверджений акт установі вищого рівня для прийняття рішення щодо доцільності списання. Установа вищого рівня розглядає подані акти і в разі прийняття відповідного рішення видає наказ про списання з обліку підвідомчої установи КЗ, строк позовної давності якої минув, за загальним та спеціальним фондами відповідного бюджету (крім власних надходжень бюджетних установ).

Однак, якщо КЗ, строк позовної давності якої минув, значиться за власними надходженнями бюджетних установ, установи здійснюють списання щокварталу в порядку, передбаченому розд. IV Порядку № 372, але рішення про списання приймається керівником такої установи самостійно. Списання проводиться на підставі наказу керівника установи. У такому разі бюджетна установа доводить до відома установи вищого рівня про списання з обліку КЗ за власними надходженнями бюджетних установ, строк позовної давності якої минув.

Таким чином, розглянуті організаційні підходи щодо внутрішнього контролю кредиторської заборгованості забезпечать вирішення важливих завдань, що мають істотне значення для керування фінансово-господарською діяльністю ПК «Березіль».

Для удосконалення внутрішнього контролю заборгованості в установі ПК «Березіль» рекомендовано проведення тесту внутрішнього контролю, що дасть змогу оцінити стан заборгованості та сприятиме зниженню суми кредиторської заборгованості.

3.3. Напрями удосконалення контролю за операціями з дебіторської та кредиторської заборгованості бюджетних установ

Досить вагомою стадією організації контролю є визначення її методології. Виходячи з теми дослідження, ми зупинимося більш детально на розробці методології контролю дебіторської та кредиторської заборгованості, це набір методів і прийомів, які дозволяють проводити системну перевірку, тобто це система методів, прийомів і правил, спрямованих на вивчення економічної діяльності підприємств і включає в себе програми інспекції і конкретні методики і методи контролю за борговими операціями.

Метод контролю дебіторської та кредиторської заборгованості слід розділити на загальні (на основі застосування єдиних правил, підходів, методик вивчення операцій з боргами на підприємствах будь-якої галузі економічної діяльності) та часткових (розробка функцій для контролю вузьких місць, узагальнення практика виявлення нетипових порушень, включаючи способи їх реалізації). Метод контролю складається з трьох рівнів: перший – об'єкти дослідження, другий – джерело інформації, третій – способи вивчення дебіторської та кредиторської заборгованості.

Уточнено перелік об'єктів контролю операцій з дебіторсько-кредиторської заборгованостей на ПК «Березіль» (табл. 3.1.)

У процесі планування управління важливим кроком є розробка програми проведення аудиту дебіторської заборгованості з обліку, визначення характеру, термінів і обсягу планових методів і методів контролю, необхідних для реалізації загального плану управління.

Інвентаризація дебіторської та кредиторської заборгованостей полягає у звірці документів і записів у реєстрах обліку і перевірці обґрунтованості сум, відображених на відповідних рахунках, та оформлюється актом інвентаризації.

Для контролю за своєчасністю погашення заборгованості та правильністю її відображення в обліку і звітності установи державного сектору повинні на постійній основі здійснювати внутрішній контроль стану розрахунків та періодично проводити їх інвентаризацію. Відповідно до частини 3 статті 26

Бюджетного кодексу України внутрішній контроль у бюджетному процесі є комплексом заходів, що застосовується керівником для забезпечення дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів, досягнення результатів відповідно до встановленої мети, завдань, планів і вимог щодо діяльності бюджетної установи.

Таблиця 3.1

Об'єкти контролю операцій з дебіторської та кредиторської заборгованості в установі ПК «Березіль»

Об'єкти	Джерела інформації
Облікова політика	Форми бланків документів, реєстрів обліку, звітності, порядок укладання договору про повну матеріальну відповідальність.
Первинні документи:	
Дебіторська заборгованість	Договори, платіжні, доручення, в яких міститься посилання на укладений договір, накладні, рахунки-фактури, рахунки, акти прийнятих робіт, послуг, податкові накладні, товарно-транспортні накладні, товарні накладні, вексель, комрційні документи(рахунки-фактури), транспортні накладні, розрахунки бухгалтерії про наявність курсових різниць.
Записи в реєстрах обліку та звітності	Регістри аналітичного і синтетичного обліку по відповідних рахунках, меморіальні ордери по поточному та інших рахунках, дебіторські заборгованості журнали номер 1, 3, відомості 1.1,1.2,1.3,3.1, головна книга, баланс
Інформація про порушення	Порушення ведення обліку, недостачі зловживання, які знайшли документальне підтвердження в актах ревізії, перевірок, висновках аудиторів, постановках правоохоронних органів.
Інформація, яка міститься в статистичній, податковій та іншій звітності	

Примітка. Сформовано на основі дослідження нормативної бази та практики

Від правильності і повноти програми залежить ефект всього тесту. Загальний план верифікації повинен визначити його цілі та масштаби, дати можливість контролювати роботу в межах групи контролерів, підвищити ефективність внутрішнього контролю, допомагаючи заздалегідь визначити методи і методи, які не є необхідними у виконанні, визначити області, які слід

перевіряти більш ретельно, і рахунки, для яких існує можливість, що вони помиляються.

При розробці методології контролю за боргом важливо враховувати досвід і знання контролерів щодо можливих типових помилок. Доцільно розробити верифікатор перед тим, як почати перевіряти можливі порушення і помилки, вірогідність яких в конкретному підприємстві є істотною. Попередня збірка класифікатора допомагає більш ефективно проводити перевірки (з меншим часом і більш ефективним пошуком порушень).

Не менш важливим питанням є планування контролю за дебіторською заборгованістю. Зауважимо, що програма може бути значно деталізована відповідно до кожного типу дебіторської та кредиторської заборгованості ПК «Березіль». Зупинимося на особливостях перевірки деяких таких видів.

При перевірці розрахункових операцій особливо ретельно слід проводити звірення залишку заборгованості в облікових регістрах і з актами взаємозвірки розрахунків з контрагентами. Така перевірка проводиться з кожним рахунком і місяцем послідовно. При виявленні у місячних (квартальних) балансах і Головній книзі значних відхилень у розмірах дебіторської заборгованості контролер повинен мати на увазі, що вони можуть бути результатом свідомого викривлення балансу:

- об'єднання дебіторської заборгованості з кредиторською;
- перенесення її на інші рахунки балансу;
- сторнування проведених нарахувань. [3, 269].

При перевірці розрахунків з покупцями та замовниками необхідно встановити, чи є в наявності всі договори на постачання продукції, чи зареєстровані ці договори в журналі реєстрації договорів та гарантійних листів. При аналізі договорів та інших юридичних документів на постачання готової продукції необхідно встановити достовірність, законність та реальність заборгованості покупців та замовників на кожному субрахунку рахунка 21.

Важливою умовою організації обліку розрахунків з клієнтами є належне оформлення документів на об'єкті або відвантаженої продукції та своєчасне

подання цих документів в бухгалтерію для подання покупців на рахунки. На основі реєстрів бухгалтерського обліку контролер повинен перевірити повноту та своєчасність оплати рахунків. Марки про оплату рахунків клієнтами порівнюються з виписками банку. У цьому випадку слід звернути увагу на організацію аналітичного обліку розрахунків з клієнтами на відвантажені до них товари.

Організація бухгалтерського обліку повинна забезпечити ідентифікацію оплачених (включених у продаж) та неоплачених продуктів (для розрахункових документів, що не доставляються до банку для оплати: для розрахункових документів, дата завершення яких не надійшла, для документів, що не сплачені вчасно; були перераховані на оплату для забезпечення кредитів з порушенням строку, в продуктах, які перебувають під вартою у покупців продукції внаслідок відмови від акцепту).

Контролер повинен також звернути увагу на законність операцій для кожної суми боргу, визначити умови боргу, а також виконавців. У літературі практично немає змін для перевірки правильності обліку сумнівних і поганих боргів.

Перевірку розрахунків з підзвітними особами на ПК «Березіль» рекомендуємо здійснювати в такій послідовності, яку наведено у табл. 3.2.

У ході вивчення операцій по придбанню цінностей через підзвітних осіб також необхідно з'ясувати: чи надходили насправді на підприємство цінності; чи достовірна господарська операція по придбанню цінностей; чи правильно списані на витрати придбані цінності; які саме суми грошових коштів, призначені на придбання цінностей, необґрунтовано списано на витрати; хто причетний до оформлення безтоварної операції, необґрунтованого списання цінностей на витрати.

У свою чергу, рекомендується провести зустрічну перевірку документів, які знаходяться в установі ПК «Березіль» і видані іншими підприємствами. Це допомагає виявити виправлення в примірниках документів, які знаходяться в бухгалтерії підприємства, що перевіряється. Трапляються випадки, коли

виправдовуючі документи однієї підзвітної особи додають до авансового звіту іншої. Це можна виявити суцільною перевіркою записів у авансових звітах, цільової видачі авансу, а також аналізом руху підзвітних сум [43, 6].

Перелік питань	Прийоми і способи вивчення питань	Робочі документи аудитора	Період проведення
Перевірка порядку видачі коштів під звіт	Нормативно-правова, Взаємна перевірка	Робоча таблиця «Відомість виявлених відхилень у порядку видачі коштів під звіт»	1-2 дні
Перевірка посвідчень на відрядження	Нормативно-правова, формальна перевірка	Накопичувальна відомість	1 день
Перевірка правильності і своєчасності подання підзвітними особами авансових звітів в бухгалтерію	Нормативно-правова, хронологічна перевірка	Накопичувальна відомість	На 7 день після повернення з відрядження
Перевірка доцільності та законності витрачання грошових коштів та обґрунтованість прийнятих до оплати витрат на відрядження	Нормативно-Правова перевірка	Робочі записи	1-2 дні
Перевірка стану обліку підзвітних сум	Взаємний контроль і арифметична перевірка	Робоча таблиця «Відображення результатів операцій з заборгованістю підзвітних осіб в регістрах і формах звітності»	2-3 дні

Примітка. Сформовано на основі дослідження нормативної бази та практики

Під час перевірки розрахунків за претензіями необхідно звернути увагу на: обґрунтованість, своєчасність і правильність претензійних документів. Під виглядом позову можуть бути приховані факти привласнення товарів

посадовими особами або невиконання умов позову може бути використано для приховування фактів крадіжки матеріальних та інших акцій; правильність кореспонденції рахунків; правильність аналітичного обліку в контексті кожної претензії постачальниками тощо; відповідність даних аналітичного обліку оборотно-балансовому звіту (журнал, виписка), книгу, баланс.

У процесі перевірки записів у реєстрах бухгалтерського обліку та документів про розрахунки з боржниками слід перевірити обґрунтованість списання дебіторської заборгованості за витрати. Для цього кожна сума списується на витрати, перевіряється на первинні документи, встановлюються винуватці боргу і бездіяльність обмеження. Вона також встановлює, хто з посадових осіб винний у невиправданому або неправильному виконанні і поданні позову і з'ясовує причини відмови суду задовольнити позов.

Незважаючи на високу ефективність та ефективність контролю за дебіторською та кредиторською заборгованістю, її організація та проведення уповільнено значними недоліками як правового, так і методологічного характеру. Такими негативними явищами є недосконалі законодавча та нормативна база, яка, з одного боку, недостатньо регулює особливості контролю у сфері розрахунків з різними боржниками та кредиторами, а з іншого – збільшує кількість порушень у цій сфері області.

Проблема ускладнюється недостатнім рівнем наукової, інформаційної технології та кадрової підтримки з точки зору розробки та впровадження новітніх інформаційних та програмних проектів, які забезпечать реальні та надійні результати моніторингу швидко та ефективно. Крім того, відсутність чіткої схеми деталізації та співвідношення різних видів контрольних дій при перевірці стану дебіторської та кредиторської заборгованості призводить до низької ефективності контролю.

Пріоритетним завданням, на нашу думку, є розробка та реалізація основних напрямів вдосконалення існуючої системи контролю за дебіторською та кредиторською заборгованістю з метою поліпшення діяльності суб'єктів господарювання, забезпечення їх стабільності та ефективного функціонування.

Такими напрямками є: вдосконалення законодавчого регулювання контролю з точки зору визначення основних складових районів, а також контролюючих органів – прийняття відповідного нормативного акта, який би регулював порядок моніторингу заборгованості підприємств різних форм власності; формування принципово нових підходів до організації, планування та методів моніторингу дебіторської та кредиторської заборгованості з урахуванням вимог цього; використання комп'ютерних технологій у практиці контрольних процедур; запобігання значних порушень у розрахунках шляхом створення служби внутрішнього контролю на підприємствах.

Таким чином, впровадження цих пропозицій є запорукою вдосконалення методології та організації контролю за дебіторською та кредиторською заборгованістю, допомагає уникнути кризи неплатежів як на рівні окремого підприємства, так і всієї економічної системи України в цілому. .

Підсумовуючи вищезазначене, слід зазначити, що моніторинг стану, своєчасності та обґрунтованості розрахунків бюджетних установ з їх контрагентами є вирішальним для ефективного використання бюджетних коштів. Оскільки бюджетні установи як основні частини бюджетної системи, уповноважені отримувати бюджетні асигнування, здійснюють бюджетні зобов'язання та бюджетні видатки, відповідають за виявлення, вимірювання, запис, накопичення, узагальнення, зберігання та передачу інформації про свою діяльність у процесі управління бюджетом. Інформація, що генерується в їхній обліковій системі, повинна задовольняти як потреби управління установою, так і потреби зовнішніх користувачів. інформаційні системи, сприяють мінімізації помилок і спотворень інформації при прийнятті управлінських рішень.

Висновки до розділу 3

Розглянуті організаційні підходи щодо внутрішнього контролю забезпечать вирішення важливих завдань, що мають істотне значення для управління фінансово-господарською діяльністю бюджетної установи ПК «Березіль».

Для удосконалення внутрішнього контролю дебіторсько-кредиторської заборгованості в установі ПК «Березіль» рекомендовано проведення тесту внутрішнього контролю, що дасть змогу оцінити стан заборгованості та сприятиме зниженню суми дебіторської заборгованості, скороченню сумнівної і безнадійної дебіторської заборгованості.

Досліджено методику здійснення контролю операцій з дебіторської та кредиторської заборгованості, що представляє собою систему способів, прийомів і правил, призначена для вивчення господарської діяльності підприємств і включає розробку програми проведення перевірки і конкретних прийомів і способів при здійсненні контролю операцій із заборгованістю. Рекомендовані у роботі основні напрями удосконалення існуючої системи контролю розрахунків з дебіторами та кредиторами є запорукою покращення активності суб'єктів господарювання, забезпечення їх стабільності.

ВИСНОВКИ

В ході написання випускної кваліфікаційної роботи було розкрито сутність дебіторської та кредиторської заборгованості та запропоновано власну інтерпретацію та бачення. Зокрема, визначено, що дебіторська заборгованість – це сума коштів, якими володіє установа, оскільки вона продала товари або послуги в кредит клієнтам, а кредиторська заборгованість – це сума, яку установа має, оскільки вона придбала товари або послуги в кредит від постачальника.

Розгляд економічної літератури показав, що існує широкий спектр типів дебіторської заборгованості. Розглянута нами класифікація дебіторської заборгованості виявляє економічну природу різних видів дебіторської заборгованості і відповідає структурі балансу, а також показує недоліки в економічній системі України, зокрема, і в світі в цілому, але неможливо усунути виникнення та існування цих проблем та недоліків, оскільки не існує постійних класифікаційних та відповідальних заходів у сфері виконання зобов'язань, пов'язаних з дебіторською заборгованістю.

З'ясовано, що загальними причинами формування кредиторської заборгованості є неповне фінансування інститутів, а також прийняття зобов'язань у розмірах, що перевищують бюджетні асигнування (у тому числі за рахунок затвердження бюджетних асигнувань менше фактичної потреби у обслуговуванні установи).

Варто зауважити, що належна організація обліку кредиторської заборгованості в установі будь-якої форми власності є важливою, оскільки вона сприяє раціоналізації інформації, прозорості та надійності цих розрахункових операцій за борговими зобов'язаннями (з кредиторами).

Досягнення та належна підтримка стабільного фінансового стану установи є запорукою його подальшого економічного та фінансового зростання. Адже, у разі недостатньої платоспроможності, підприємство буде змушене ставити головною метою діяльності не для власної капіталізації, а для зростання добробуту своїх власників, а для її позиції на конкурентному ринку.

Найкраща практика показує, що одним з показників стабільного фінансового становища в конкурентному середовищі є позитивна кредиторська заборгованість і належним чином організована робота над її керуванням.

У другому розділі роботи було деталізовано, що відповідна організація обліку дебіторської та кредиторської заборгованості в установі ПК «Березіль» має важливе значення, оскільки сприяє упорядкуванню інформації, прозорості та достовірності даних розрахункових операцій за борговими зобов'язаннями. Розглянуто методику відображення дебіторської та кредиторської заборгованості в системі рахунків бухгалтерського обліку в бюджетній установі ПК «Березіль» що сприяє підвищенню інформативної функції бухгалтерського обліку.

Встановлено, що синтетичний облік дебіторської заборгованості ведеться з незначними порушеннями вимог чинного законодавства стосовно резерву сумнівних боргів. Визначено, що для проведення внутрішнього аналізу і контролю своєчасності розрахунків, виконання прийнятих зобов'язань та стягнення своєчасно несплачених сум потрібно, в першу чергу, посилити роль і значення аналітичного обліку заборгованості, що дасть змогу уникнути проблем при управлінні дебіторською заборгованістю.

Досліджено у роботі, що для удосконалення обліку дебіторської і кредиторської заборгованості в умовах комп'ютерних технологій бюджетній установі ПК «Березіль» рекомендовано:

- створити інформаційну базу кредиторської та дебіторської заборгованості учасників розрахунків;
- звірити в електронній формі взаємні вимоги та зобов'язання й знайти найбільш раціональні способи погашення взаємної заборгованості;
- провести взаємозаліки, поступово скорочуючи обсяги заборгованості;
- вести облік та звітність проведених взаєморозрахунків.

Отже, створений для ПК «Березіль» інструментарій забезпечує високий рівень адаптації програмного засобу як до особливостей суб'єкта господарювання, так і до змін в обліковій політиці та в діючому законодавстві. Це також дасть змогу проводити ефективну цінову політику, спрямовану на збільшення прибутку.

У третьому розділі роботи було досліджено методику контролю операцій з дебіторської та кредиторської заборгованості, що представляє собою систему способів, прийомів і правил, призначена для вивчення господарської діяльності підприємств і включає розробку програми проведення перевірки і конкретних прийомів і способів при здійсненні контролю операцій із заборгованістю.

Рекомендовані у роботі основні напрями удосконалення існуючої системи контролю розрахунків з дебіторами та кредиторами є запорукою покращення активності суб'єктів господарювання, забезпечення їх стабільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Береза С.Л. Проблема визначення дебіторської заборгованості в обліку. *Вісник ЖДТУ*. 2003. № 4 (26). С. 32–37.
2. Бенько І. Д., Яцишин С. Р. Організація внутрішнього контролю на підприємствах зв'язку. *Науковий вісник Чернівецького університету* : Збірник наукових праць. Вип. 710-711. Економіка. Чернівці : ЧНУ, 2014. С. 153-158. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/16479>
3. Білик М.Д. Керування дебіторською заборгованістю підприємств. *Фінанси України*. Міністерство фінансів України, 12/2003. № 12. С. 24–36.
4. Блакита Г.В Актуальні питання керування дебіторською заборгованістю. Збірник наукових праць ВНАУ Серія: *Економічні науки*. № 3 (69) 2012, С. 23-29.
5. Бланк І.А. Словарь-справочник финансового менеджера. К.: «Ника-Центр», 1998. 80 с.
6. Бланк І.А. Фінансовий менеджмент. Навчальний посібник. Изд-во: Эльга 2008. С. 724.
7. Большой экономический словарь: 4-е изд. доп. и перер. / Под ред. А.Н. Азрилияна. М.: Институт новой экономики, 1999. 1248 с.
8. Бондаренко Д. О. Особливості обліку кредиторської заборгованості в умовах переходу на міжнародні стандарти. Офіційний сайт Житомирської наукової бухгалтерської школи Франца Бутинця. URL: <http://zsas.zhitomir.org/ru/forum>.
9. Борисов А.Б. Большой экономический словарь. М.: Кн. мир, 1999. 895 с.
10. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит». Житомир: ПП «Рута», 2003. – 544 с.
11. Бухгалтерський облік та фінансова звітність в Україні: навчально-практичний посібник / під ред. С.Ф. Голова. Дніпропетровськ, ТОВ «Баланс – Клуб», 2001. 832 с.

12. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів 8-ме вид., доп. і перероб.] / за заг. ред. Ф.Ф. Бутинця. Житомир: ПП «Рута», 2009. 912 с.
13. Бюджетний кодекс України : Закон України № 2456-VI в редакції від 11.01.2019 р.
14. Вахрушев, С. Порядок обліку кредиторської заборгованості. *Дебет-Кредит*. URL: <http://www.dtkk.com.ua/show/3cid0104.html>
15. Верхоглядова Н.І. Бухгалтерський фінансовий облік: теорія та практика: навчально-практичний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2010. 536 с.
16. Вечірко І.О. Проблеми проведення розрахунків з кредиторами в процедурі розпорядження майном боржника. *Санація та банкрутство*. 2006. № 3. С.78-81.
17. Власова, І. О. Розкриття інформації про розрахунки в обліковій політиці. Торгівля і ринок України. Тематичний збірник наукових праць з проблем торгівлі / голов. ред. О.О.Шубін. Донецьк: ДонДУЕТ, 2007. Випуск 16. Том III. С. 15–21.
18. Гавриловська, Л. М. Фінансовий облік-2: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни; Мін-во освіти і науки України, ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана». К. : КНЕУ, 2009. 280 с.
19. Гарасим, П. М. Курс фінансового обліку: навч. посіб. К. : Знання, 2007. 654 с.
20. Гнатенко Є.П. Аналіз співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства. Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. *Економічні науки*. № 1 (4). 2015. С. 38-42.
21. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами: практичний посібник. К.: Лібра, 2004. 880 с.
22. Городянська, Л. В. Особливості організації обліку кредиторської заборгованості в установі ПК «Березіль». *Бухгалтерський облік і аудит*. 2007. № 6. С.9-17.
23. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України №436-IV від 16.01.2003 р. URL: <http://zakon.pau.gov.ua/doc/?code=436-15>.

24. Губачова О.М. Облік у зарубіжних країнах: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 430 с.
25. Гуня В. О. Удосконалення класифікації дебіторської заборгованості та її відображення у фінансовій звітності підприємств. *Економічний простір*. 2014. № 19. С. 124–131.
26. Гуцаленко Л. В., Організація контролю кредиторської заборгованості суб'єкта господарювання. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/En/O_FN/2008_5_1/zbirnuk_O_FN_5_%D7_1_116.pdf.
27. Дідик А.М., Лемішовський В.І. Бюджетні установи: облік, оподаткування та звітність [навч. посіб.] – Львів: Видавництво «Апріорі», 2017. – 1168 с.
28. Дублей В.В., Гуменюк М.М. Необхідність керування дебіторською та кредиторською заборгованостями в сучасних умовах. *Науковий огляд*. № 11 (32), 2016. С. 1–9.
29. Золотухін, О.М. Облік постачальників та покупців: як краще? *Бухгалтерія*. 2008. № 41/1. С. 31 – 32.
30. Іванілов О.С Економіка підприємства: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2009. 728 с.
31. Іванов Є.О. Класифікація факторів, що впливають на загальний рівень дебіторської заборгованості підприємства. *Вісник МСУ*. Вип.1–2. Т.VIII: Економічні науки. Харків, 2005. С. 35–38.
32. Інвентаризація основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків: Інструкція Міністерства фінансів України від 11.08.94 р. № 69 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0202-94>
33. Кватирка, П. Проблеми обліку кредиторської заборгованості. *Наукові записки*. 2005. Випуск 14 URL: <http://www.library.tane.edu.ua/images>
34. Керування дебіторською та кредиторською заборгованостями підприємств оптової торгівлі: монографія / Н.О., Власова, Л.Л. Носач. Харків: ХДУХТ, 2011. 229 с.
35. Концепція розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в Україні.

- Монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2014. 327 с.
36. Кужельний М.В., Лінник В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. К.: КНЕУ, 2001. 334 с.
  37. Кузьмінський Ю. А. Автоматизація оперативного обліку та контролю міжнародних економічних операцій: монографія. К.: КНЕУ, 2001. 268 с.
  38. Лень, В. С. Бухгалтерський облік в Україні навч. посіб. К. : ЦУЛ. 2008. 606 с.
  39. Лиско Н. Реформування бухгалтерського обліку та контролю в бюджетних установах України *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Економіка. 2011. № 130. С. 57-58.
  40. Лучко М.Р., Зорій Н.М, Хорунжак Н.М. Контроль у державному секторі економіки: навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2015. 286 с.
  41. Матицина Н. О. Основні засади регулювання розрахункових відносин через керування дебіторською заборгованістю. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2015. № 12. С. 38-42.
  42. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 12 URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_012
  43. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 128 «Зобов'язання» від 24.12.2010 №1629: URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0093-11>.
  44. Орлов І.В. Бухгалтерський облік і контроль зобов'язань суб'єктів господарювання: теорія і методологія: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2010. 400 с.
  45. Панасюк В.М. Деякі аспекти обліку та управління дебіторською заборгованістю. *Сучасні перспективи розвитку науки: матер. III міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 10-11 вересня 2019 р.* Київ, 2019.С.13-15.
  46. Панасюк В.М. Рефінансування дебіторської заборгованості як засіб подолання проблеми неплатежів. II International Scientific Conference *The Modern Economic Research: Theory, Methodology, Practice: Conference Proceedings*, September 27th, 2019. Kielce, Poland: Baltija Publishing. .P.117-120

47. Партин Г.О. Управлінський облік: навч. посіб. 2-ге вид. випр. і доп. К.: Знання, 2007. 303 с.
48. Пінчук Т. А. Організаційно-методичні проблеми обліку дебіторської заборгованості в системі керування підприємством. *Ефективна економіка*. 2014. № 10. С. 36-41.
49. Позняковська Н. М. Проблеми та перспективи реформування бухгалтерського обліку у державному секторі. *Вісн. нац. унту водного госп-ва та природокористування*. 2009. Ч. 2. С. 396-403.
50. Попазова О. В. Тенденції змін дебіторської та кредиторської заборгованостей на сільськогосподарських підприємствах України. *Агросвіт*. 2013. № 7. С. 40-44.
51. Порядок складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ : Постанова Кабінету міністрів України від 28.02.2002 р. № 228 (редакція від 10.07.2019 р.).
52. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.99 № 996-XIV (зі змінами і доповненнями) URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>.
53. Про затвердження документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету : наказ Міністерства фінансів України від 28.01.2002 р. №57 (редакція від 12.02.2019 р.).
54. Про затвердження плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.2013 р. № 1203. URL: : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0085-16>
55. Про здійснення попередньої оплати товарів, робіт і послуг, що закуповуються за бюджетні кошти [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України № 117 від 23.04.2014 р.. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117-2014-%D0%BF/ed20171021>
56. Прохорова О. С. Деякі питання обліку дебіторської та кредиторської заборгованості бюджетних установ. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2015. № 3. С. 100-104.

57. Сопко, В. В Бухгалтерський фінансовий облік: Підручник. К.: КНЕУ., 2007. 684 с.
58. Стельмащук А.М. Бухгалтерський облік: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 528 с.
59. Столярчук, Г.В. Особливості відображення в обліку зобов'язань. *Економіка. Фінанси. Право.* 2009. № 10. С.17-19.
60. Сурніна К.С. Удосконалення обліку і аналізу дебіторсько-кредиторської заборгованості: проблеми теорії та практики: дис. кандидата екон. наук : 08.06.04. Луганськ, 2001. 229 с.
61. Тернопільський міський палац культури «Березіль» ім. Леся Курбаса. URL: <http://www.berezil.com.ua>
62. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України: підруч. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. 6-те вид. К.: А.С.К., 2001. 784 с.
63. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: Підручник. 6-те вид. допов. і перероб. К.: Алерта, 2013. 982 с.
64. Томчук О.Ф. Аналітичне забезпечення керування кредиторською заборгованістю підприємства. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького.* № 18, № 2 (69) 2016. С. 160-164.
65. Учет – 2000: бухгалтерский и налоговый: Т.1. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Издательско-консультационная компания «Статус-Кво 97», 2000. 552 с.
66. Хендриксен Э.С. Теория бухгалтерского учета: пер. с англ. / Под ред. проф. Я.В. Соколова. М.: Финансы статистика, 2000. 576 с.
67. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз. підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 566 с.
68. Чалий І. Бухоблік для дорослих: МСФЗ-трансформація. Керування прибутком. Податки. Х.: Фактор, 2001. 400 с.
69. Чебанова Н.В. Бухгалтерський фінансовий облік: посібник. К.: Видавничий центр «Академія», 2002. 672 с.

70. Чорнобривець М.М. Дебіторська заборгованість: сутність та причини виникнення. *Європейські перспективи*. № 10, 2013. С. 181–185.
71. Шевченко Б.О. Теоретичні аспекти поняття «дебіторська заборгованість» Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського. URL: http://www.rusnauka.com/31_PRNT_2010/Economics/73594.doc.htm
72. Юридический энциклопедический словарь. Ред. кол.: Сухарев А.Я. (гл. ред.) и др. М.: Сов. Энциклопедия, 1984. 415 с.
73. Яцишин С. Р. Аспекти формування облікової політики підприємства. *Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів [Луцьк, 2 грудня 2011 р.] Луцьк : РВВ Луцького національного технічного університету, 2011. С. 574-575. URL. : <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/17083>
74. Яцишин С. Р., Семенюк М. О. Поняття платіжного обороту та розрахунків установ державного сектору економіки. *Облік, оподаткування і контроль : теорія та методологія* : зб. матеріалів III міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. [м. Тернопіль, 26 черв. 2018 р.] / редкол. : Bartosiewicz Sławomir, Henning Dräger, Korzeb Zbigniew [та ін.]. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. С. 33-37. URL. : <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/31056>
75. Яцишин, С. Р. Складові елементи облікової політики підприємства. *Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика* : матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції [Луцьк, 26-27 трав. 2010 р.] Луцьк: РВВ Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. С. 456-457. URL.: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/17077>
76. Яцишин С.Р. Суб'єкти державного сектору в структурі економіки держави. *Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні*: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. [Тернопіль, 10-11 жовтня 2014 р.] Тернопіль: ТНЕУ, 2014. С. 181-182. URL. : <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/17261>

77. Хомиц, О. М. Особливості обліку дебіторської заборгованості в бюджетній установі/ *Облік, оподаткування і контроль : теорія та методологія* : зб. матеріалів V міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. [м. Тернопіль, 28 черв. 2019 р.] / редкол. : В. М. Рожелюк, Н. М. Хорунжак, І. Д. Бенько [та ін.]. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. С. 62-64. URL. : <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/35667>